

cupore

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö
CUPOREN VERKKOJULKAISUJA 33

Taiteen ja kulttuurin barometri 2015

Taiteen toimintaympäristö ja rahoitus

Cuporen verkkojulkaisuja 33

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö

© Tekijät ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö Cupore

Ulkoasu ja taitto: Lagarto

ISBN ISBN 978-952-5573-63-3

ISSN 1796-9263

Joulukuu 2015

Julkaisun värillisinä esitetyt linkit on tarkistettu ja todettu toimiviksi 4.12.2015.

PAULI RAUTIAINEN, TAIJA ROIHA & KAIJA RENSUJEFF

Taiteen ja kulttuurin barometri 2015

Taiteen toimintaympäristö ja rahoitus

Kulttuuripoliittisen
tutkimuksen edistämissäätiö
CUPORE

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

SISÄLLYS

KUVIOT JA TAULUKOT	6
JOHDANTO	7
VALTION JA SÄÄTIÖIDEN VERTAISARVIOIJAT	10
TAITEEN TEHTÄVÄT JA NIIDEN VAIKUTUS TAITEEN RAHOITUKSEEN	16
Taiteelta halutaan laatua ja uusia näkökulmia	16
Taide voi, mutta sen ei tarvitse	17
Laatu, tasokkuus ja itseisarvo korostuvat rahoituspäätöksiä tehtäessä	20
Avoimuus, valta ja pienet taidepiirit taiderahoituksen päätöksenteon ongelmina	23
TAIDERAHOITUS JA SEN RAKENTEET	28
Lisää rahaa — mutta mistä ja miten?	28
Valtion, säätiöiden vai markkinoiden vastuu?	30
”Taidetta on aina kaikissa olosuhteissa, mutta sitä pitää silti tukea!”	32
Välillinen ja implisiittinen taiteilijatuki	34
Monenlaista taidetta, paljon taiteilijoita	38
KAIKKI TAITEILIJAT OVAT TASA-ARVOISIA KESKENÄÄN?	42
VERTAISARVIOIJAT ARVOSTAVAT ITSENÄISTÄ AJATTELUA JA UUSIA AVAUKSIA	47
YHTEENVETO	50
Vaatimuksena parempaa laatua ja lisää resursseja	50
Taidepoliittisen keskustelun yleisiantuntijat — onko heitä?	51
Taidepolitiikka tarvitsee osallistavaa ja vuorovaikutteista tutkimusta	52
LÄHTEET	54
LIITE 1: KYSELYKUTSU	56
LIITE 2: KYSELYRUNKO	57

KUVIOT JA TAULUKOT

KUVIOT	sivu
Kuvio 1: Vertaisarviointiin osallistuvat vastaajat.	11
Kuvio 2: Vastaajien sukupuolijakauma.	11
Kuvio 3: Vastaajien ikäjakauma.	13
Kuvio 4: Vastaajien jakauma asuinpaikan mukaan.	13
Kuvio 5: Vastaajien äidinkieli.	13
Kuvio 6: Vertaisarvioijien taiteenalat.	15
Kuvio 7: Vertaisarvioijien ensisijainen asema taiteen kentällä.	15
Kuvio 8: Vertaisarvioijien näkemykset taiteen tehtäviä ja ominaispiirteitä koskeviin väittämiin.	17
Kuvio 9: Vertaisarvioijien näkemykset taiteen rahoituspäätöksiin liittyviin väittämiin.	20
Kuvio 10: Vertaisarvioijien näkemykset apurahojen myöntöprosesseihin ja -periaatteisiin liittyviin väittämiin.	23
Kuvio 11: Vertaisarvioijien näkemykset taiteilijoiden apurahoja koskeviin väittämiin.	29
Kuvio 12: Vertaisarvioijien näkemykset julkisen vallan, säätiöiden ja markkinoiden roolista taiteen rahoituksessa.	31
Kuvio 13: Vastaajien näkemykset implisiittistä ja välillistä taiteilijatukea koskeviin väittämiin.	35
Kuvio 14: Vertaisarvioijien näkemykset taiteilijoiden määrää ja taiteen käsitettä koskeviin väittämiin.	38
Kuvio 15: Vertaisarvioijien näkemykset yhdenvertaisuuteen liittyviin väittämiin.	43
Kuvio 16: Vastausjakauma väittämään ”muualla kuin pääkaupunkiseudulla asuvat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa pääkaupunkiseudulla asuviin taiteilijoihin” vastaajan asuinpaikan mukaan.	44
Kuvio 17: Vastausjakauma väittämään ”naistaiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa miestaiteilijoihin” vastaajan sukupuolen mukaan.	46
Kuvio 18: Barometriin vastanneiden vertaisarvioijien arvomaailma verrattuna koko väestön arvomaailmaan.	49
TAULUKOT	
Taulukko 1: Schwartzin arvoteorian kymmenen perusarvoa.	47

JOHDANTO

Käsillä oleva julkaisu on ensimmäinen Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiön (Cupore) ja Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) yhteistyössä syntynyt taiteen ja kulttuurin barometri. Sen tavoitteena on tuottaa ajankohtaista tietoa taiteen ja kulttuurin kentän arvoista ja asenteista.

Taiteen ja kulttuurin barometriä on vastaisuudessa tarkoitus julkaista vuosittain siten, että joka vuosi barometrissä käsitellään eri teemaa. Tämän pilottibarometrin teemana on taiteen rahoitus. Taiderahoituksen kehittäminen on ikuisuuskyse, jota on käsitelty useissa viimeaikaisissa puheenvuoroissa¹. Tässä barometrissä aihetta lähestytään taiderahoitusta koskevia päätöksiä tekevien vertaisarvioijien näkökulmasta, sillä he kuuluvat aiheen parhaiden asiantuntijoiden joukkoon.

Taiderahoitusta koskevan keskustelun kestoteemana on jo pitkään ollut julkisen ja yksityisen sektorin suhde. Useiden arvioiden mukaan yksityisten säätiöiden ja rahastojen taiteelle ja taiteilijoille myöntämä tuki olisi suuruudeltaan jo ohittanut julkisen tuen määrän. Tuoretta ja ennen kaikkea vertailukelpoista tutkimustietoa aiheesta ei kuitenkaan ole saatavilla, joten nykytilanteen arviointi lepää parhaimmillaankin valistuneiden arvioiden varassa.² Selvä on kuitenkin se, että säätiöiden rooli taiteen rahoittajina on kasvanut. Siksi on tarpeellista tarkastella taiteen ja kulttuurin rahoitukseen liittyviä seikkoja myös säätiöiden vertaisarvioijien näkökulmasta sen sijaan, että tarkastelussa rajauduttaisiin vain valtion taidetoimikuntalaitoksen vertaisarvioijien näkökulmaan.

Barometrin etymologia juontaa kreikan kielen painoa tarkoittavaan sanaan *baros* ja mittauksista tarkoittavaan sanaan *metron*. Barometri tarkoittaa sananmukaisesti ilmapuntaria: mittaria, jonka avulla voidaan ennustaa säätä. Se ei tarjoa eksaktia tietoa tai osoita yksiselitteisiä syy-seuraussuhteita. Pikemminkin barometri toimii ilmassa olevien, vielä kehittyvien asioiden havainnointivälineenä. Näiden havaintojen perusteella voidaan puolestaan ennakoida lähitulevaisuutta – oli kyse sitten säästä tai asenneilmapiiristä. Siten myös tämän barometrin tarkoituksena on kartuttaa tässä ajassa ilmeneviä arvoja ja asenteita ja sen perusteella tehdä tulkintoja asenneilmapiirin kehittymisestä tulevaisuudessa.

Barometri on toteutettu syyskuussa 2015 sähköisenä kyselytutkimuksena, johon pystyi vastaamaan suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Kyselyn kohderyhmä koostuu Taiteen edistämiskes-

1 Ks. esim. Suomen Kulttuurirahasto 2015.

2 Säätiöiden myöntämiä apurahoja ja taiteeseen suunnattua tukea on tutkittu ja tilastoitu sekä Tilastokeskuksessa Kulttuuritilastojen yhteydessä että myös jo lakkautetussa taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä (jälkimmäisestä ks. Rantanen 1990, Oesch 1999 ja Oesch 2008). Tuoreimman Kulttuuritilaston 2013 mukaan kuusi suurinta säätiötä tai säätiömuotoista yhdistystä (Svenska kulturfonden, Suomen Kulttuurirahasto, Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Föreningen Konstsamfundet, Alfred Kordelinin yleinen edistys- ja sivistysrahasto sekä Koneen säätiö) jakoivat vuonna 2012 yli 87 miljoonaa euroa apurahoina ja muina avustuksina. Summan vertaaminen julkisen sektorin jakamiin apurahoihin ja avustuksiin on kuitenkin ongelmallista muun muassa siitä syystä, että siihen on sisällytetty osittain myös tieteeseen kohdennettua tukea. (Tilastokeskus 2014, 178.)

kuksen ja kolmen suuren taidetta rahoittavan säätiön vertaisarviointiin osallistuvista taiteilijoista ja muista taiteen asiantuntijoista. Säätiökentästä kyselyyn osallistuivat Koneen Säätiö, Suomen Kulttuurirahasto (keskusrahasto ja maakuntarahastot) ja Svenska kulturfonden. Kyselyyn vastasi yhteensä 165 henkilöä.

Barometrissä esitetyt kysymykset koskevat suoran taiteilijatuen lisäksi myös välillisen taiteilijatuen³ muotoja sekä muita taiteilijapolitiikkaan liittyviä asioita. On esitetty, että viime aikoina juuri välillisen taiteilijatuen instrumenttien merkitys on kasvanut ja tulee kasvamaan myös jatkossa. Syynä tähän on vallitseva poliittinen tilanne ja sen aiheuttamat reunaehdot esimerkiksi suhteessa suoraan taiteilijatukeen käytettävien määrärahojen kasvattamiseen⁴. Siksi myös tässä barometrissä olemme suoraan taiteilijatukeen (esim. taiteilijoiden työskentelyapurahat) liittyvien teemojen ohella nostaneet esiin myös välilliseen ja implisiittiseen⁵ taiteilijatukeen liittyviä teemoja.

Arvoja ja asenteita sekä niiden mittaamista koskevissa tutkimuksissa on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota tutkimusetiikkaan. Survey-tutkimuksissa ei voida välttää asettamasta arvoväittämiä valmiiksi strukturoituihin asetelmiin, jotka usein jo pelkän kysymyksenasettelunsa kautta heijastavat tietynlaisia lähtökohtaoletuksia asioiden tilasta. Tuoreessa yhdenvertaisuus-teemaisessa Nuorisobarometrissä esitetty tutkimuseettinen pohdinta on relevanttia myös taiteen ja kulttuurin barometrin näkökulmasta. Nuorisobarometrissä kirjoitetaan:

Asennetutkimukset voivat korostaa erilaisuutta ja ryhmärajoja samankaltaisuuden sijaan. Käytetyt käsitteet ovat valinnan tulosta ja osaltaan luovat – eivät ainoastaan heijastele – diskursiivista todellisuuttamme: miten asioita hahmotamme ja millä käsitteillä. Pahimmillaan hyvää tarkoittava tutkija voi jopa vaikuttaa asenteisiin kielteisesti. (Nuorisobarometri 2014, 7.)

Tämä väittämien väistämätön asenteellisuus on myös omassa analyysissämme tärkeää muistaa, sillä kyselymme sisältää runsaasti provosoivastikin muotoiltuja väittämiä ja vastaajien henkilökohtaisiin näkemyksiin liittyviä kysymyksiä koskien esimerkiksi yhdenvertaisuutta.

Barometri koostuu johdannon ja yhteenvedon lisäksi viidestä sisältöluvusta. Ensimmäisessä luvussa käsitellään vastaajien henkilökohtaisia ominaisuuksia. Luvusta käy ilmi esimerkiksi se, missä ja millä taiteenalalla vastaajat toimivat vertaisarvioijina sekä millainen on heidän ikä- ja sukupuolijakaumansa. Myös vertaisarviointiin osallistuvien alueellinen sijainti sekä oma rooli taiteen kentällä käy ilmi tässä osiossa. Toinen luku koskee taiteen roolia, ominaispiirteitä ja teh-

3 Välillisellä taiteilijatuella tarkoitetaan sellaisia taiteilijatuen muotoja, joita ei ole osoitettu johonkin taiteellisen työn tai tuotannon vaiheeseen suoraan taloudellisena tukena. Välillistä taiteilijatukea ovat esimerkiksi erilaiset vero- ja sosiaali oikeudelliset tukimuodot. Ks. Rautiainen 2008, 16–19.

4 Ks. esim. Aaltonen & Karttunen 2015, 233.

5 Implisiittisellä taiteilijatuella tarkoitetaan sellaisia tukimuotoja, joita ei ole kohdistettu suoraan taiteilijoille, mutta mitkä siitä huolimatta vaikuttavat taiteilijoiden asemaan. Ks. esim. Aaltonen & Karttunen 2015, 232.

täviä sekä näiden piirteiden merkitystä taidetta rahoitettaessa. Voidaanko taiteelle määritellä tehtäviä tai ominaispiirteitä, ja jos kyllä, millaisia ne ovat? Miten nämä piirteet vaikuttavat rahoituspäätösten tekoon? Luvussa käsitellään myös apurahojen myöntämiseen liittyviä päätöksentekoprosesseja. Kolmannessa luvussa aiheina ovat vertaisarvioijien taiteen rahoitusta, taiderahoituksen tasoa ja rakenteita koskevat näkemykset. Minkä suuruinen työskentelyapurahan pitäisi olla? Kenelle ja millä periaatteilla niukkoja apurahoja tulisi jakaa – suurempia summia pienemmälle joukolle vai päinvastoin? Entä onko taiteilijoiden määrällä jotain vaikutusta apurahojen jakamisen periaatteisiin? Kolmannessa luvussa käsittelemme myös vertaisarviointiin osallistuvien näkemyksiä valtion, säätiöiden ja markkinoiden roolista taiteen rahoituksessa. Barometrin neljännen luvun aiheena on yhdenvertaisuus. Luvussa käsitellään vastaajien näkemyksiä taiteilijoiden yhdenvertaisuuteen liittyviin tekijöihin. Tällaisia tekijöitä voivat olla muun muassa ikä, sukupuoli ja sosioekonominen asema. Viidennessä luvussa luodaan katsaus taiteen vertaisarvioijina toimivien yleisiin arvoihin. Millaisia arvoja vertaisarvioijilla on ja poikkeavatko ne muun väestön arvoista? Lopuksi summaamme yhteen barometrin keskeisiä tuloksia. Tällöin arvioimme myös pilotoinnin onnistumista sekä pohdimme, millä tavoin barometriä on jatkossa hedelmällisintä toteuttaa.

VALTION JA SÄÄTIÖIDEN VERTAISARVIOIJAT

Kysely toimitettiin kuudelle eri vastaajaryhmälle, joihin kuuluneet toimivat tai olivat toimineet vertaisarvioijina Koneen Säätiössä, Suomen Kulttuurirahastossa, Svenska kulturfondenissa tai Taiteen edistämiskeskuksessa. Suomen Kulttuurirahaston sekä Taiteen edistämiskeskuksen vastaajat jakoutuivat lisäksi kahteen alakategoriaan, keskus- ja aluetason vertaisarvioijiin. Eri vastaajaryhmien osuudet kaikista kyselyyn vastanneista käyvät esille kuviosta 1. Kyselyyn vastasi yhteensä 165 henkilöä. Vastanneiden määrän perusteella ei voida kuitenkaan laskea vastausprosenttia, sillä säätiöissä toimivien vertaisarvioijien kokonaismäärä on tiedossa vain säätiöillä itsellään.

Yksi käsillä olevan barometrin tavoitteista on ollut selvittää, eroavatko vertaisarvioijien taiteen rahoitusta koskevat arvot ja asenteet sen mukaan, toimivatko he vertaisarvioijina yksityisissä säätiöissä ja rahastoissa vai jakavatko he julkista rahaa Taiteen edistämiskeskuksen kautta. Kyselyyn vastanneista vertaisarvioijista 61 prosenttia toimii vertaisarvioijana Taiteen edistämiskeskuksessa, 47 prosenttia puolestaan säätiöissä. Osa kyselyyn vastanneista toimii siis vertaisarvioijana sekä Taiteen edistämiskeskuksessa että jossakin yksityisessä säätiössä tai rahastossa. Myöhemmässä analyysissä tulemme tarkastelemaan eroja vertaisarvioijien näkemyksissä sen mukaan, toimivatko he vertaisarvioijina Taiteen edistämiskeskuksessa vai säätiöissä.

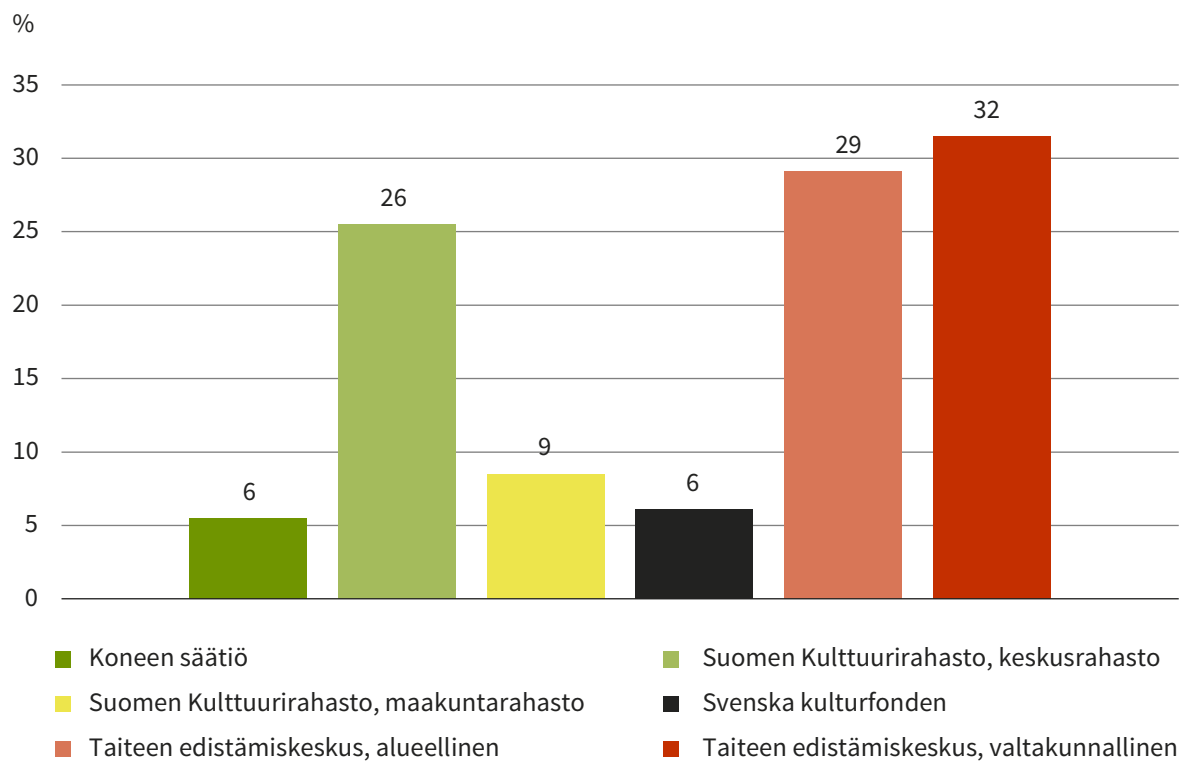
Kyselyyn vastanneista 53,9 prosenttia ilmoitti sukupuolekseen nainen ja 45,5 prosenttia mies. Muunsukupuoliseksi itsensä luokitteli 0,6 prosenttia vastaajista. Naisiksi ja miehiksi itsensä määrittelevien suhdeluku heijastelee taiteilijakunnan kokonaissukupuolijakaumaa⁶. (Kuvio 2.) Muunsukupuolisten osuutta koskevia arvioita on tehty väestötasollakin vain vähän, taiteilijäväestöstä puhumattakaan. Muunsukupuolisten tilastolliseen edustavuuteen on tästä syystä vaikeaa ottaa kantaa.⁷ Muunsukupuolisten edustus jää joka tapauksessa kyselyssä niin vähäiseksi, ettei sitä voida ottaa huomioon vastauksien sukupuolijakaumia tarkasteltaessa, sillä muutoin vastaajien anonymiteetti ja yksityisyyden suoja vaarantuisi. Tästä syystä teemme barometrin sukupuolta koskevat analyysit binäärisen sukupuolimääritelmän mukaisesti.

Taiteen edistämiskeskus huomioi sukupuolijakaumat nimittäessään vertaisarviointiin osallistuvat valtion taidetoimikuntien ja alueellisten taidetoimikuntien jäsenet lain edellyttämällä tavalla⁸. Taiteen edistämiskeskuksen vertaisarvioijien sukupuolijakauma on kuitenkin tasaisempi kuin tasa-arvolain määräämä 40/60-suhde. Naisten kokonaisosuutta vastaajajoukosta kasvat- taakin juuri yksityisten säätiöiden ja rahastojen vertaisarvioijien sukupuolijakauma, jossa naisten osuus on selvästi miehiä suurempi (miehiä 41 %, naisia 59 %). Naisten yliedustus yksityisten

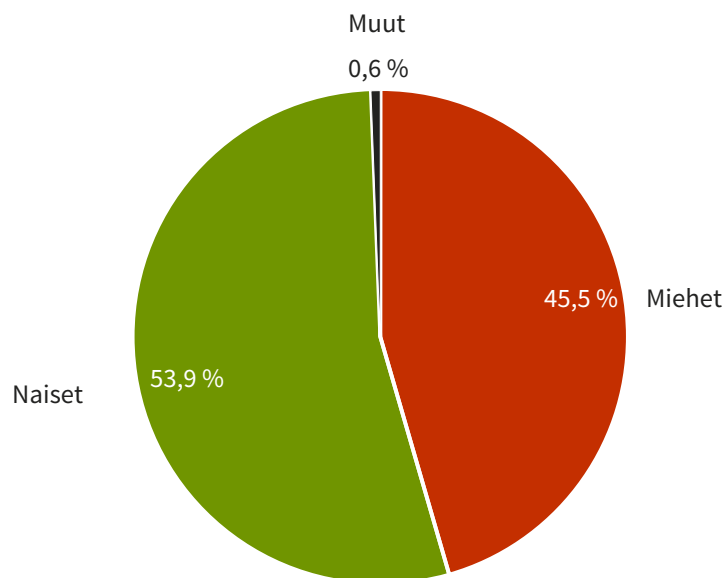
6 Roiha, Rautiainen & Rensujeff 2015.

7 Transsukupuolisten osuuden arvioista Yhdysvaltojen kontekstissa ks. Gates 2011.

8 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, 4 §; 4 a §.

Kuvio 1: Vertaisarviointiin osallistuvat vastaajat.

Kuvio 2: Vastaajien sukupuolijakauma.

säätiöiden ja rahastojen vertaisarviointiin osallistuvien joukossa heijastaa näin ollen taiteen ja kulttuurin toimintakenttien yleistä naisvaltaisuutta.

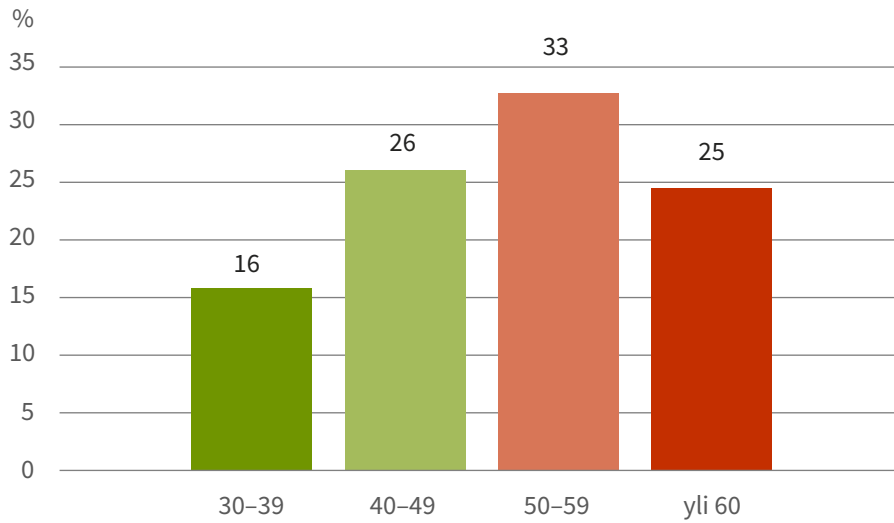
Kyselyyn vastanneiden keski-ikä on 52 vuotta. Suurin osa vastaajista sijoittuu 50–59-vuotiaiden ikäryhmään. Nuorin vastaaja on 30-vuotias ja vanhimmat vastaajat 73-vuotiaita. Vertaisarvioijana toimiminen vaikuttaa siis edellyttävän iän myötä karttunutta kokemusta. (Kuvio 3.) Kysymys voi olla myös siitä, että vanhemmilla toimijoilla on vähemmän tarvetta saada itse taiteellisen työn tukea apurahojen muodossa, mikä mahdollistaa paremmin vertaisarvioijana toimimisen.

Noin puolet kyselyyn vastanneista vertaisarvioijista asuu pääkaupunkiseudulla. Kuviossa 4 pääkaupunkiseudun kanssa samaan kokonaisuuteen kuuluvaksi on laskettu myös muualla Uudellamaalla asuvat, sillä heidän lukumääränsä vastaajien joukossa oli erittäin vähäinen. Pääkaupunkiseudun osalta vertaisarvioijien alueellinen jakauma vastaa taiteilijakunnan maantieteellistä jakaumaa, sillä puolet taiteilijakunnasta asuu pääkaupunkiseudulla. Taiteilijoiden alueellista jakaumaa vastaa hyvin myös Pohjois-Suomen edustus kyselyyn vastanneiden vertaisarvioijien osalta (8 %). Muun Etelä-Suomen edustus (13 %) on puolestaan kyselyssämme vähäisempi kuin taiteilijakunnassa yleisesti ottaen (33 %). Muiden alueiden osalta asiaa on vaikeampi analysoida aikaisemmissa tutkimuksissa käytetystä erilaisesta aluejaosta johtuen.⁹ (Kuvio 4.)

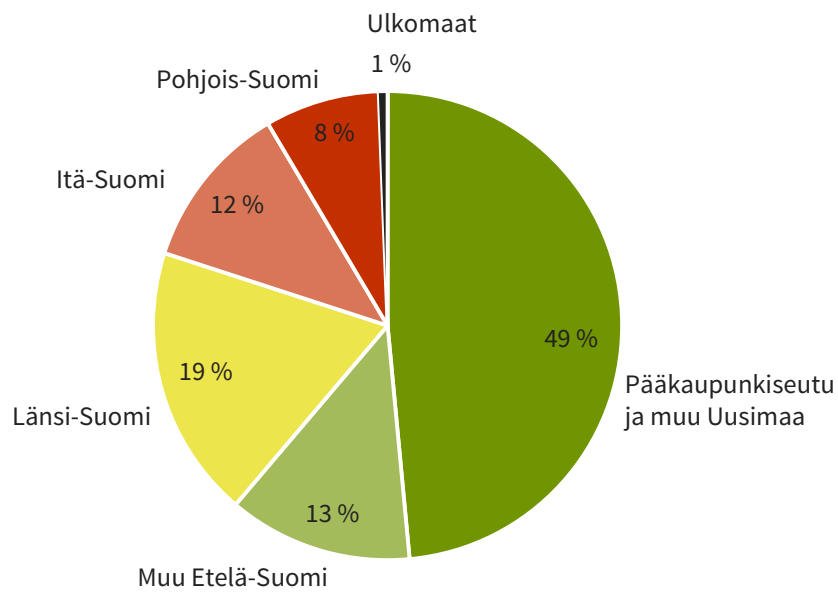
Taiteen edistämiskeskuksen ja säätiökentän välillä on selviä eroja vertaisarvioijien alueellisen jakauman suhteen. Osaltaan tähän vaikuttaa Taiteen edistämiskeskuksen osalta laki, joka edellyttää alueellisten ja kielellisten seikkojen huomioimista toimikuntien jäseniä valittaessa.¹⁰ Taiteen edistämiskeskuksen vertaisarvioijista sekä alueet että valtion taidetoimikunnat mukaan lukien ainoastaan 40 prosenttia asuu pääkaupunkiseudulla, mikä on selvästi vähemmän kuin taiteilijakunnasta kokonaisuudessaan. Vastaavasti säätiöiden vertaisarvioijat sijoittuvat kokonaisjoukkoa voimakkaammin pääkaupunkiseudulle (59 %). Alueet ovat Taiteen edistämiskeskuksessa säätiöitä paremmin edustettuna, muuta Etelä-Suomea lukuun ottamatta mahdollisesti jopa yliedustettuina. Alueellisia taidetoimikuntia on tällä hetkellä 13, ja niissä toimii vertaisarvioijia yhteensä 112 henkilöä. Tämä vaikuttanee alueelliseen edustavuuteen liittyviin eroihin Taiteen edistämiskeskuksen ja säätiöiden välillä.

Äidinkieleltään kyselyyn vastanneet ovat varsin homogeeninen joukko: yli 90 prosenttia vastaajista ilmoitti äidinkielekseen suomen. Ruotsinkielisiä on yhdeksän prosenttia vastaajista, saamen- ja muunkielisiä yhteensä kaksi prosenttia. Lisäksi pieni osa vastaajista ilmoitti olevansa kaksikielisiä. (Kuvio 5.) Svenska kulturfondenin todennäköisestä vaikutuksesta ruotsinkielisten osuus on säätiöissä hieman suurempi kuin Taiteen edistämiskeskuksessa. Taiteen edistämiskeskuksen toimintaa säätelevä laki edellyttää huomioimaan kielelliset seikat sekä valtion taidetoimikuntia että alueellisia taidetoimikuntia nimitettäessä.

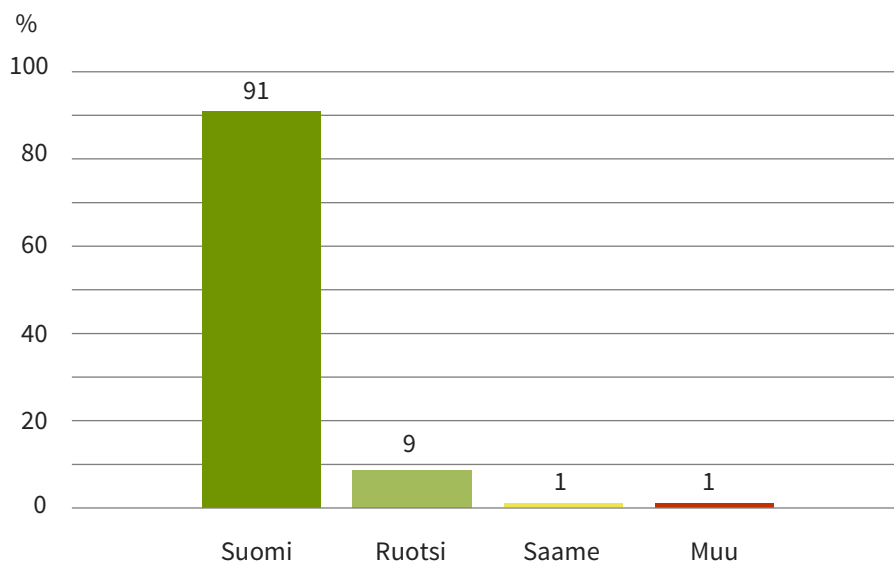
9 Taiteilijoiden alueellista jakaumaa koskevat tiedot perustuvat tuoreimpaan *Taiteilijan asema* -tutkimukseen. Rensujeff 2014, 33.
10 Laki Taiteen edistämiskeskuksesta 657/2012, 6–7 §.

Kuvio 3: Vastaajien ikäjakauma.

Kuvio 4: Vastaajien jakauma asuinpaikan mukaan.

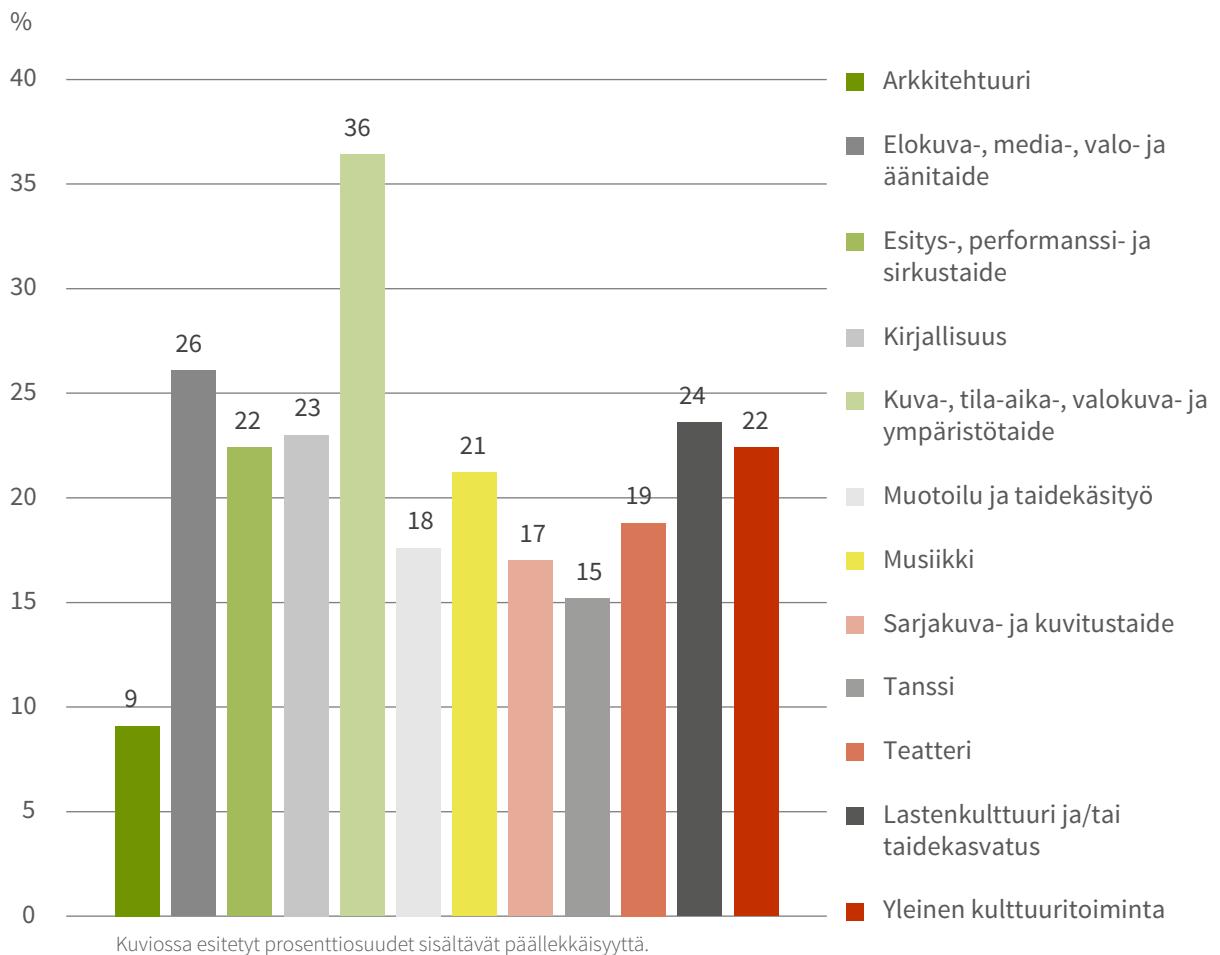

Kuvio 5: Vastaajien äidinkieli.

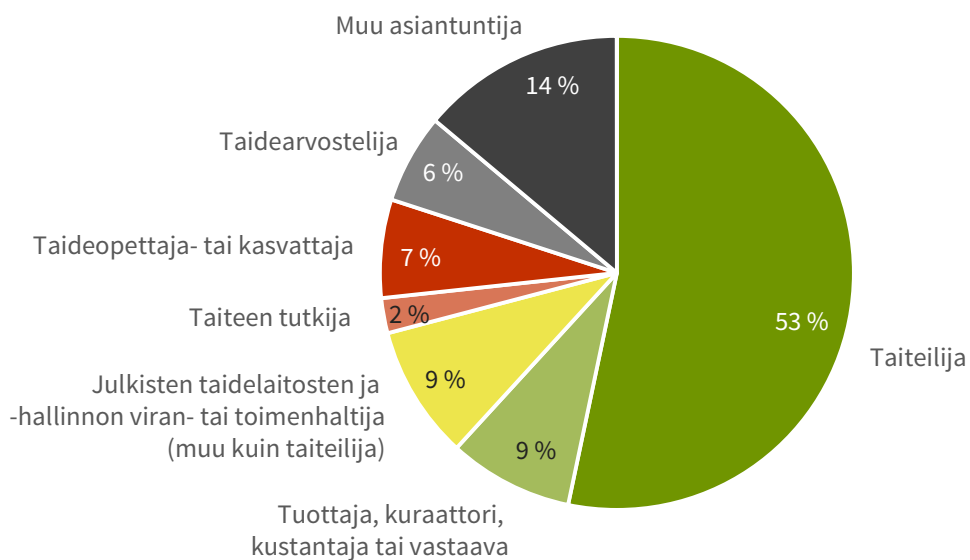
Kyselyyn osallistui vastaajia kaikilta kysytyiltä taiteenaloilta. Monet vastaajista toimivat vertaisarvioijina useammalla kuin yhdellä taiteenalalla. Barometrissä käytetyssä taiteenalaluokituksessa on yhdistetty useampia taiteenaloja saman otsikon alle. (Kuvio 6.) Käytetty luokitus on tutkijoiden konstruoima eikä se siten vastaa suoraan esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen käyttämää taiteenalaluokitusta. Mukana ovat myös lastenkulttuuri ja/tai taidekasvatus sekä yleinen kulttuuritoiminta, jotka eivät ole varsinaisia taiteenaloja. Vertaisarvioinnin käytännöistä riippuen näiden alojen rahoituksesta voidaan päättää joko omana kokonaisuutenaan tai osana jonkin yksittäisen taiteenalan kokonaisuutta.

Kyselyyn vastanneiden vertaisarvioijien edustamat taiteenalat käyvät ilmi oheisesta kuviossa 6. Selvimmin joukosta erottuvat vähäisellä vastaajamäärällään arkkitehtuuri, ja toisaalta suuruudellaan kuva-, tila-aika-, valokuva- ja ympäristötaide. Erot eri taiteenalojen vastaajamäärissä heijastelevat joiltain osin näillä aloilla vertaisarvioijina toimivien yleistä lukumäärää. Kovin tarkkoja arvioita joko vastaajien suhteesta kaikkien taiteenalalla toimivien vertaisarvioijien lukumäärään tai taiteenalalla jaettavan euromääräisen tuen suuruuteen on kuitenkin vaikeaa tehdä johtuen esimerkiksi käytetystä taiteenalajaottelusta. Esitetyistä jakaumista ei voi tehdä yksiselitteisiä taiteenalojen edustavuuteen liittyviä johtopäätöksiä, sillä päällekkäisyydet ja eri taiteenalojen muodostamat kokoonpanot hankaloittavat sitä. Edustavuuden arvioiminen edellyttäisi myös koko vertaisarvioijien joukon taiteenaloittaisen jakauman tuntemista, mikä ei säätiöiden suhteen ole mahdollista.

Yli puolet taiteen tukea koskevaan päätöksentekoon osallistuvista vertaisarvioijista määritteli itsensä ensisijaisesti taiteilijoiksi. Taiteellista työtä uransa jossain vaiheessa tehneiden määrä on todennäköisesti vielä tätäkin suurempi. 14 prosenttia vertaisarviointiin osallistuvista henkilöistä määritteli itsensä ensisijaisesti taideopettajiksi tai -kasvattajiksi. Vastaajien joukossa oli myös taiteen tukitoimintojen parissa toimivia tuottajia, kuraattoreita, kustantajia sekä julkisten taidelaitosten viran- tai toimenhaltijoita. Vertaisarvioijien asemiin ja rooleihin liittyviä jakaumia tarkastellaan kuviossa 7. Taiteen edistämiskeskuksen ja säätiöiden vastaajat eivät eronneet tässä suhteessa toisistaan paljoakaan: Taiteen vastaajista taiteilijoita oli kaksi prosenttiyksikköä enemmän kuin säätiöissä.

Kuvio 6: Vertaisarvioijien taiteenalat.

Kuvio 7: Vertaisarvioijien ensisijainen asema taiteen kentällä.

TAITEEN TEHTÄVÄT JA NIIDEN VAIKUTUS TAITEEN RAHOITUKSEEN

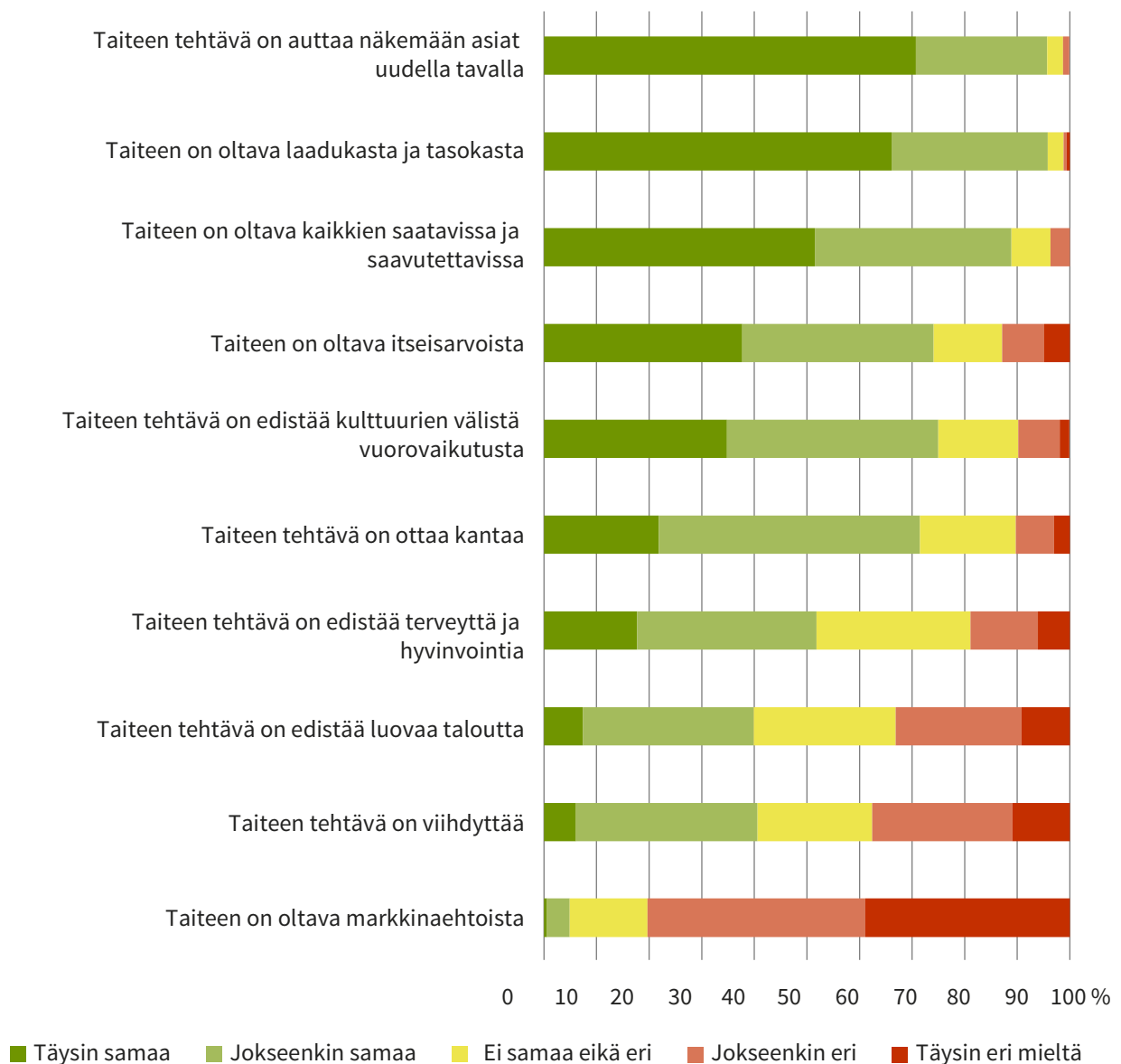
Taiteelta halutaan laatua ja uusia näkökulmia

Barometrikyselyn ensimmäisessä osiossa vastaajia pyydettiin kertomaan mielipiteensä ennalta asetettuihin väittämiin koskien taiteen tehtäviä ja ominaispiirteitä. Vertaisarvioijien mukaan taiteen tärkeimmät ominaispiirteet tai tehtävät liittyvät taiteen rooliin uusien näkökulmien avaajana sekä taiteen laatuun ja tasoon. Myös saavutettavuutta, taiteen itseisarvoisuutta sekä taiteen roolia kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistäjänä pidetään tärkeinä. Sen sijaan vähiten kannatusta saivat osakseen selvästi taiteen välineellisiä tehtäviä kuvaavat väittämät, jotka koskivat taiteen markkinaehtoisuutta, taiteen viihdyttävyyttä, taidetta luovan talouden edistäjänä sekä taidetta terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä. Kuitenkaan edes vähiten suositut väittämät eivät keränneet paljoa täysin eri mieltä olevia vastaajia. Ainoa vahvan tyrmäyksen saanut väite liittyi taiteen markkinaehtoisuuteen. (Kuvio 8.)

Vertaisarvioijien näkemykset ovat kuviossa 8 esitettyjen väittämien suhteen melko samansuuntaisia riippumatta siitä, toimivatko he vertaisarvioijina Taiteen edistämiskeskuksessa vai säätiöissä. Muutamia eroja näiden vastaajaryhmien väliltä kuitenkin löytyy: valtion taidetoimikuntien ja alueellisten taidetoimikuntien jäsenet korostavat taiteen merkitystä kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistäjänä yksityisten säätiöiden ja rahastojen vertaisarvioijia enemmän. Kyseisestä väitteestä oltiin tässä vastaajaryhmässä useammin täysin samaa mieltä kuin taiteen itseisarvoisuutta koskevasta väitteestä. Säätiöiden vertaisarvioijille taiteen tehtävä terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä nousi puolestaan hieman taiteen kantaaottavuutta tärkeämmäksi. Säätiöiden vertaisarvioijat valitsivat myös hieman valtion ja alueellisten taidetoimikuntien jäseniä useammin neutraalin vastausvaihtoehdon sekä olivat myös hieman useammin *jokseenkin* samaa tai eri mieltä vahvempien ilmausten käyttämisen sijaan.

Kyselyn vastausten perusteella vertaisarvioijien joukosta ei ole löydettävissä eri tavoilla vastaavia selkeitä ryhmiä, joiden mielipiteet suhteessa esitettyihin väitteisiin ryhmittäisivät jonkin laajemman nimittäjän mukaisesti. Tällainen nimittäjä olisi voinut syntyä esimerkiksi silloin, jos vertaisarvioijista olisi löytynyt joukko, joka olisi painottanut vahvasti taiteen välineellisiä arvoja itseisarvoksi luokiteltavien arvojen kustannuksella.¹¹ Strukturoidusti kerätyn tiedon perusteella vastaajajoukosta piirtyy näin ollen jokseenkin homogeeninen kuva. Taiteen vertaisarvioijat ovat toisin sanoen keskenään yhdenmukainen ryhmä.

11 Aineiston analysoinnin yhteydessä asiaa tarkasteltiin muun muassa tilastollisilla faktori- ja klusterianalyysillä.

Kuvio 8: Vertaisarvioijien näkemykset taiteen tehtäviä ja ominaispiirteitä koskeviin väittämiin.

Taide voi, mutta sen ei tarvitse

Edellä kuvatut väittämät keräsivät runsaasti myös kirjallista palautetta. Suuri osa kommentteista sisälsi kriittistä analyysiä taiteen kriteerien määrittelyn vaikeudesta. Vastauksissa painotettiin esimerkiksi sitä, etteivät taiteen monet erilaiset merkitykset tai tehtävät ole välttämättä toisiaan poissulkevia: ”Taiteella on monia tehtäviä, yksi tehtävä ei sulje toista pois”, kuten yksi vastaajista asian tiivistää. Monet antoivat taiteelle myös kyselyn laatijoiden ennalta asettamien väittämien lisäksi uusia tehtäviä ja määritelmiä sekä tarkensivat vastauksiaan. Vastauksissa nousevat esille myös taiteenalojen keskinäiset erot ja näiden erojen vaikutukset taiteen tehtävien määrittelyyn. Yleisesti ottaen kommenttien perusteella vaikuttaa siltä, että taiteen määrittelemi-

nen pelkkien ennalta annettujen ja ulkoa päin asetettujen vastausvaihtoehtojen mukaisesti on erityisesti taidetta tunteville asiantuntijoille hankala, ellei jopa epämieluisa tehtävä.

Taiteella voi olla hyvinkin erilaisia arvoja eri ihmisille. Myös taiteenalojen välillä arvot poikkeavat suuresti. Taiteella on luonnollisesti arvo myös tekijälle itselleen.

Kukaan ei ole pystynyt määrittelemään taidetta, onneksi.

Huonoja yleistyksiä ja statementtejä kaikki.

On hyvin hankala vastata kysymyksiin yleiskäsitteestä ”taide” ikään kuin se olisi jotakin monoliittista. Taiteen kentän rikkaus on juuri se, että eri taideteoksilla ja taiteen tekijöillä saa ja pitää olla erilaisia tarkoitusperiä ja olemassaolon muotoja. Yksi teos edistää kulttuurien vuorovaikutusta toinen keskittyy yksilölliseen yksittäiseen sisäiseen tilaan. Ylläolevat väittämät ovat taiteen moninaiseen olomuotoon nähden pelottavan ukaasimaisia poliittisia vaateita.

Taiteen tehtävä on paljon muutakin kuin nämä edellä kirjatut. Taide on ajattelua ja maailmassa olemista.

Taiteen tehtävä ei voi olla mikään ennalta määrätty. Liian tarkka suunnitelmallisuus ja suunnan tarjoaminen taiteelle viitoittaa tielle, jossa taidetta pyritään hallitsemaan. Taiteessa, kuten kaikessa elävässä elämässä, täytyy olla mukana myös hallitsematon tekijä, se villi syy, jonka varassa ihminen ylittää itsensä ja suunnitelmansa ja keksii jotakin uutta.

Aika haastavia ja yleistäviä väitelauseita. Eräs taiteen ominaispiirre voisi olla, että se ei istu tämän kaltaisiin ennakkorajauksiin. Taiteen tehtävä on yllättää, määrittää itse omat rajansa ja tehtävänsä. Ja haastaa niitä jatkuvasti. Tämä ei tarkoita, etteikö taiteen tulisi myös viihdyttää ja etteikö sillä voisi olla kaupallinen tai vaikka poliittinenkin funktio.

Siinä missä valmiiksi muotoiltuihin väittämiin liittyvien vastausten perusteella vertaisarvioijien joukko näyttäytyi jokseenkin homogeenisenä, samansuuntaisesti vastaavana joukkona, korostavat yllä olevat kommentit taiteen määrittelyjen moninaisuutta ja vaikeaa määriteltävyyttä. Kommenttien perusteella taiteen on oltava ensisijaisesti vapaata – vapaata niin määrittelyiltä kuin poliittisilta tarkoitusperiltäkin.

Toinen palautteissa keskeisesti esiin noussut tema liittyy väittämissä esiintyneeseen *taiteen tehtävä* -sanaparin kritiikkiin. Yleisesti ottaen kommenttinsa jättäneet vastaajat olivat sitä mieltä, että *tehtävä* on jotakin liian velvoittavaa suhteessa taiteeseen: taide kyllä voi tehdä monenlaisia asioita, mutta sen ei tarvitse.

Jos kysyttäisiin edistääkö taide terveyttä ja hyvinvointia, olisin vastannut täysin samaa mieltä, samoin jos kysyttäisiin edistääkö taide luovaa taloutta. Mutta jos tarkoitetaan, pitääkö taiteen tekemistä ohjata saati taiteen rahoitusta ohjata nämä päämäärät mielessä, olisin täysin eri mieltä.

En asettaisi taiteelle tehtäviä.

Taiteen tehtävä ei varsinaisesti ole kuin olla taidetta.

Hyvää taidetta on monenlaista ja se voi – jopa yhtä aikaa ottaa kantaa, viihdyttää ja edistää katsojan hyvinvointia, samoin tekijöiden. Niitä ei voi kuitenkaan asettaa taiteen tehtäviksi.

Kysymykset voi tulkita monella tavalla. Kun suhtautumiseni on, ettei taiteella ole ennalta määrättyä tehtävää, vastaukseni on melko lailla torjuva myös niiltä osin, jotka koskevat taiteen toivottavia ominaisuuksia.

Taiteella ei voi olla etukäteen määritettyä tehtävää. Se on an sich, mutta sen vaikutus saattaa parhaimmillaan laajentua edellä mainituille alueille.

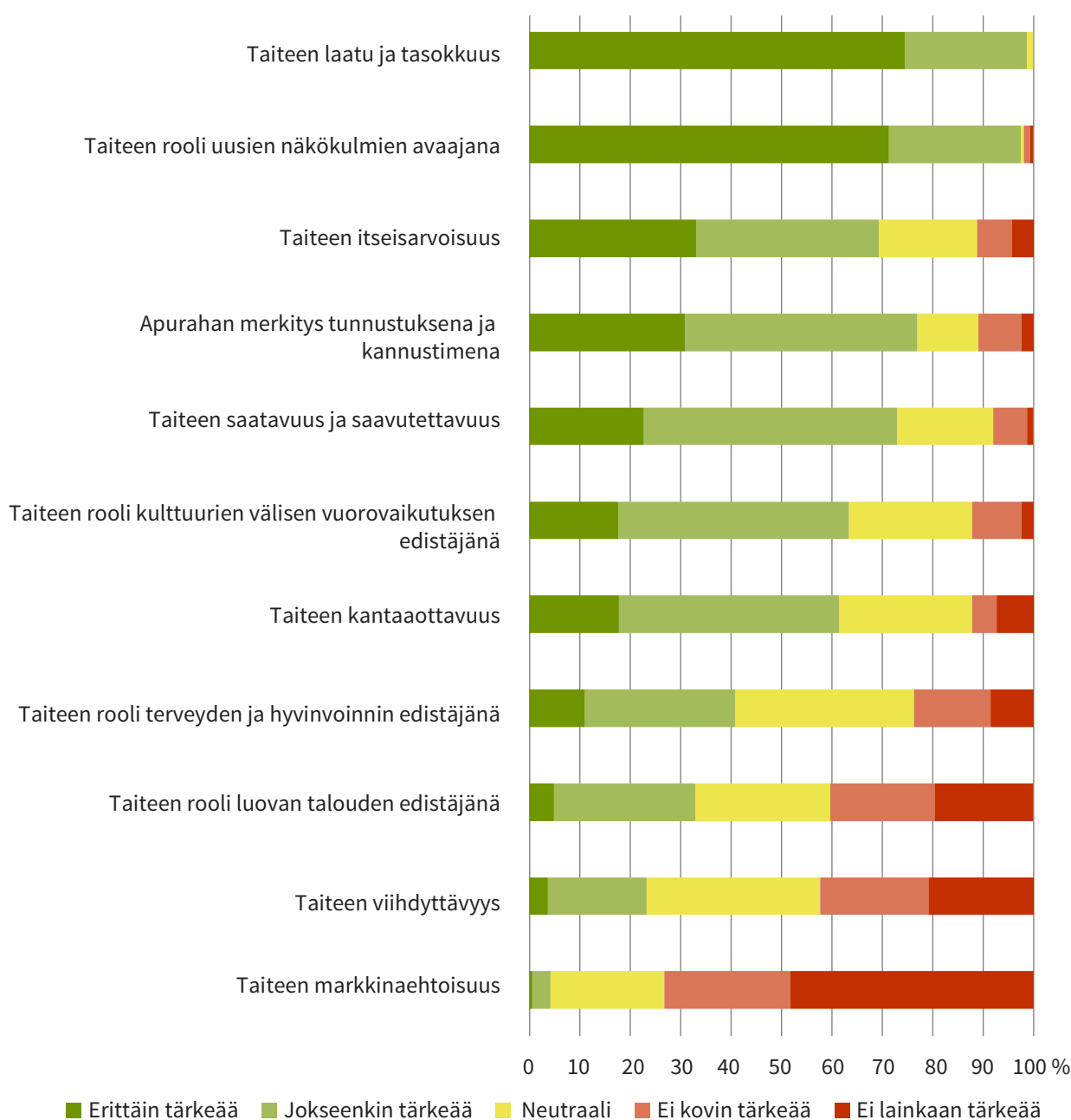
On hyvä, jos taide edistää kulttuurien välistä vuorovaikutusta, terveyttä ja hyvinvointia sekä luovaa taloutta. Kaikella todennäköisyydellä se myös tekee sitä, mutta se ei silti ole taiteen tehtävä.

Jag ställer mig lite främmande till uttalanden om att 'konstens uppgift' är det ena och det andra. Visst – konsten både underhåller, tar ställning, främjar välfärd och kreativ ekonomi och dialog etc., men är det dess explicita uppgift?

Tiivistäen voidaan siis todeta, että väittämiä, joiden suhteen vertaisarvioijat eivät olleet samaa mieltä (kuvio 8), ei pidetty sinänsä huonoina tai välteltävinä asioina. Ne kuitenkin nähtiin pikemmin taiteen positiivisina sivuvaikutuksina, ei velvoittavina tehtävinä. Kenties juuri tästä syytä väittämien kanssa ei oltu kyselyn strukturoidussakaan osiossa usein täysin, vaan mieluummin vain jokseenkin eri mieltä. Myöskään sinänsä positiivisesti latautuneita asioita, kuten vaikkapa kantaaottavuutta, ei haluta mieltää taiteen tehtäväksi.

Laatu, tasokkuus ja itseisarvo korostuvat rahoituspäätöksiä tehtäessä

Vertaisarvioijien mukaan taiteen rahoituksen suhteen tärkeimpiä tekijöitä ovat rahoitettavan taiteen laatu ja tasokkuus sekä taiteen rooli uusien näkökulmien avaajana. Lähes kaikki vastaajat pitivät edellä mainittuja erittäin tai jokseenkin tärkeinä tekijöinä. Kärkikaksikko oli siis sama kuin aikaisemmassa taiteen tehtäviä koskevassa osiossa, järjestys tosin oli erilainen. Samoin taiteen saavutettavuus ja itseisarvoisuus vaihtoivat tärkeysjärjestyksessä paikkaa keskenään. Näin ollen vaikuttaa siltä, että rahoituspäätöksiä tehtäessä taiteen sisäiset ominaisuudet – laatu ja tasokkuus sekä itseisarvo – korostuivat hieman enemmän kuin taiteen yleisiä tehtäviä arvioitaessa. (Kuvio 9.)

Kuvio 9: Vertaisarvioijien näkemykset taiteen rahoituspäätöksiin liittyviin väittämiin.

Valtion ja alueellisten taidetoimikuntien sekä säätiöiden vertaisarvioijien näkemykset rahoituspäätösten periaatteista ovat kyselyn perusteella lähellä toisiaan. Valtion taidetoimikuntien ja alueellisten taidetoimikuntien jäsenet painottivat hieman säätiöiden vertaisarvioijia enemmän taiteen kantaaottavuutta sekä taidetta luovan talouden edistäjänä, mutta muilta osin vastauksista saadut jakaumat ovat keskenään samankaltaisia.

Kyselyn vastausten perusteella näidenkään väittämien osalta vertaisarvioijien joukosta ei ole löydettävissä selkeitä eri tavoin vastaavia ryhmiä, joiden mielipiteet suhteessa esitettyihin väitteisiin niputtuisivat jonkin laajemman nimittäjän mukaisesti. Vertaisarvioijien keskuudesta ei siten esimerkiksi ole löydettävissä joukkoa, joka painottaisi vahvasti taiteen välineellisiä arvoja itseisarvoksi luokiteltavien arvojen kustannuksella.¹² Strukturoidusti kerätyn tiedon perusteella vastaajajoukosta piirtyy näin ollen myös taiteen rahoituspäätösten tausta-arvojen osalta jokseenkin homogeeninen kuva.

Suurin osa taiteen rahoituspäätöksiin liittyvistä kommentteista sisälsi lisäyksiä ja tarkennuksia rahoitusta koskeviin periaatteisiin:

Käytännössä mennään tapaus kerrallaan, päätöksessä on kyse kokonaisuudesta, jossa eri elementtien painoarvo vaihtelee tapauskohtaisesti.

Ehkä keskeisin asia varsinaisen laadun lisäksi, jonka otan huomioon, on se, nouseeko teos yksityiseltä tasolta yleisemmälle tasolle. Jos vaikkapa dokumenttielokuva kertoo yhden perheen tilanteesta, jääkö se vain kertomaan yhdestä perheestä vai avaako se katsojalle jotain yleisempää perheistä tai ihmisten välisistä suhteista tai maailmasta.

Väittämiä on liian vähän, taide voi olla ja on tärkeää monesta muusta syystä kuin tässä listatut, esimerkiksi siksi että se tekee ja ymmärtää maailmaa täysin toisin ehdoin ja metodein kuin esim. tiede. Taide on keskeinen itsenäinen yhteiskunnallinen tekijä, eikä mikään kansantalous- tai terveyshyödyke. Jos ruvetaan perustelemaan taiteen oikeutusta pelkästään muitten sektoreitten lisähyödykkeenä taide lakkaa kokonaan olemasta ja saadaan tilalle esimerkiksi käsityötä. Jäljelle jää kauppakamari ja vienninedistämislaitos.

Joitakin omia kriteerejäni: Taiteen puhuttelevuus, merkityksellisyys ja rohkeus. Taiteilijan kehitys ja mahdollisuus uuden löytämiseen.

Vertaisarvioijien palautteessa ensiarvoista on se näkökulma, että käytännössä myös rahoituksen periaatteita on hankalaa pelkistää yksinkertaistettuihin väittämiin. Todellisuus on usein kyselylomakkeita monimutkaisempi.

12 Aineiston analysoinnin osalta asiaa tarkasteltiin muun muassa tilastollisilla faktori- ja klusterianalyseilla.

Strukturoituun kyselyyn vastaamisen ajoittaisesta vaikeudesta huolimatta vaikuttaa selvältä, että sekä taiteen laatu ja tasokkuus että taiteen rooli uusien näkökulmien avaajana ovat olleet erittäin keskeisessä roolissa taiteen rahoituspäätöksiä tehtäessä. Kuitenkin erityisesti väittämä taiteen laadusta ja tasokkuudesta yhtenä kriteerinä rahoituspäätökselle sai osakseen myös kritiikkiä: mitä laatu ja tasokkuus oikeastaan tarkoittaa ja kuka sen määrittelee? Edellä mainituista väittämistä annettiin seuraavan laista palautetta:

Taiteen laatu ja itsearvoisuus ovat keskeiset tekijät, [joskin] jotkin muutkin asiat, kuten saatavuus, ovat tietysti merkittäviä asioita, mutta eivät ratkaisevan tärkeitä.

Apurahoitusta ja tukea työhön tulee saada myös se työ, joka kurottaa kohti itseisarvoisuutta, laatua ja tasokkuutta mitä suurimmissa määrin, ja jonka tekijä osoittaa sinnikkyyttä ja luovuutta jatkaakseen tiellä.

laatu ja tasokkuus=kiinnostavuus

Kritisoin laadun käsitettä, mutta laitoin sen kuitenkin vasempaan laitaan, koska parempaakaan kriteeriä ei kentästä löytynyt. Ehkä laadun tilalle on vaikeaa löytää tarpeeksi yleisluontoista sanaa, joka ilmaisisi tarvittavan moniarvoisuuden.

Taiteen laatu ja tasokkuus: taidetta tulee olla kaikenlaista, harrastelijoiden ja ammattilaisten taidetta, runsautta. Ammattimaisen toiminnan rahoitus sen sijaan tulisi kohdentaa myös laatua ja tasokkuutta ajatellen.

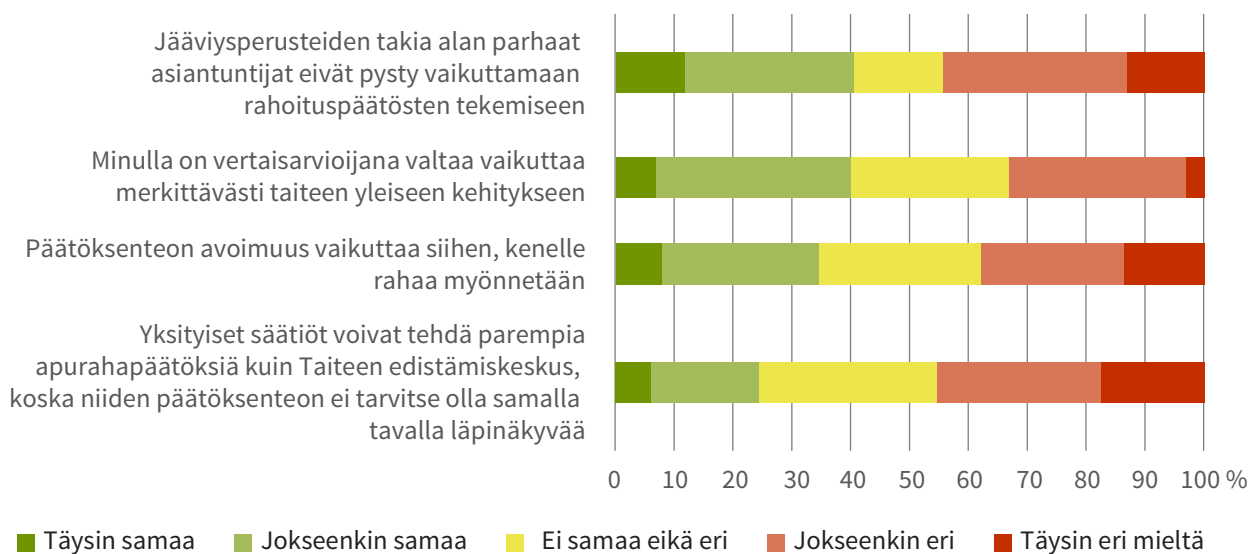
Hyvä taide voi ottaa avoimesti kantaa tai vaikuttaa muilla keinoin. Se ei voi olla edellytys: ja huonokin taideteos voi ottaa tehokkaasti ja taitavasti kantaa vaikkapa sovinnististen arvojen vastaisesti tai niiden puolesta.

Vertaisarvioijien käsitys taiteen laadusta ei siis vaikuta viittaavan mihinkään ulkoapäin asetettuun laatustandardiin, johon kaikkien taiteilijoiden tulisi teostensa kautta pyrkiä. Päinvastoin laatu koostuu monipuolisuudesta, moninaisuudesta ja moniarvoisuudesta – osatekijöittensä muodostamasta kokonaisuudesta. Kyse on vertaisarvioijien subjektiivisesta harkinnasta, ei ennalta asetettujen kriteerien soveltamisesta.

Avoimuus, valta ja pienet taidepiirit taiderahoituksen päätöksenteon ongelmina

Apurahojen myöntöprosesseihin ja -periaatteisiin liittyvät väittämät koskivat päätöksenteon avoimuutta, vertaisarvioijien valtaa sekä päätöksentekijöiden esteellisyyden vaikutuksia rahoituspäätösten tekoon. Väittämät aiheuttivat vertaisarviointiin osallistuville päänvaivaa, sillä kaikissa väittämässä noin kolmannes tai jopa sitä enemmän vastaajista valitsi neutraalin vastausvaihtoehdon tai jätti kokonaan vastaamatta väittämään valitsemalla vaihtoehdon ”en osaa sanoa”. Vastaamatta jättäneiden osuus oli yhden väittämän kohdalla niin suuri (29 %), ettei sen tuloksia voi raportoida. Vastaamatta jättäneiden tai en osaa sanoa -vaihtoehdon valinneiden osuus on pienimmillään (3 %) väittämässä, jossa tiedusteltiin vastaajan näkemystä omista vaikutusmahdollisuuksista. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että vertaisarvioijien on selvästi helpompi vastata ja ottaa kantaa yksilötason kysymyksiin kuin rakenteellisia asioita ja välineellistä taiteilijatukea koskeviin väittämiin. Sama tulee esille myös kyselyn myöhemmässä vaiheessa.

Väittämien vastausjakaumat ovat tasaisia. Valtion ja säätiöiden vertaisarvioijien näkemykset eroavat väittämässä, jossa luodaan vertailuasetelma yksityisten säätiöiden ja Taiteen edistämiskeskuksen tekemien päätösten välille. Ennalta arvattavaa on tulos, jonka mukaan säätiöiden vertaisarvioijat pitävät tekemiään apurahapäätöksiä Taiteen edistämiskeskuksen tekemiä parempina ja päinvastoin. Yleisesti päätöksenteon avoimuutta koskevat näkemykset ovat suhteellisen samanlaisia kahden eri vastaajaryhmän välillä. Erotuksena on tosin se, että Taiteen edistämiskeskuksen vastaajat ovat säätiöiden vastaajia useammin sitä mieltä, ettei päätöksenteon avoimuus vaikuta rahanjaon lopputulokseen. Taiteen edistämiskeskuksen vastaajat pitävät säätiöiden vastaajia useammin jääviyttä päätöksenteon esteenä. Säätiöiden vertaisarvioijat puolestaan kokevat vaikutusmahdollisuutensa taiteen yleiseen kehitykseen suuremmiksi Taiteen edistämiskeskuksen vertaisarvioijiin verrattuna. (Kuvio 10.)

Kuvio 10: Vertaisarvioijien näkemykset apurahojen myöntöprosesseihin ja -periaatteisiin liittyviin väittämiin.

Eniten kommentteja kirvoittivat päätöksenteon esteellisyyteen sekä apurahapäätösten läpinäkyvyyteen ja vertaisarvioijien valtaan liittyvät kysymykset. Jääviys yhdistettiin monissa kommentteissa olennaisilta osin myös avoimuuden edistämiseen. Ongelmaksi ei muodostu avoimuus sinänsä, vaan avoimuuden yhdistäminen pienen Suomen pieniin taidepiireihin. Yksi vastaajista kiteyttää asetelmaan liittyvän problematiikan osuvasti: ”avoimuus rahoituspäätöksissä on periaatteessa hyvä asia, mutta Suomen pienet piirit kääntävät avoimuusperiaatteen itse asiaa vastaan”. Pienten piirien ongelma nousikin esille useissa avovastauksissa, sekä alueiden, taiteenalojen että koko Suomen osalta.

Jääviys on ongelma varsinkin pienemmillä alueilla, joissa kaikki alan ihmiset ovat tuttuja ja sidoksissa toisiinsa.

Pieni maa ja pienet piirit. Jääviys voi olla hankaloittava tekijä joskus.

Parempaan ja puolueettomampaan rahojen jakoon päästäisiin jos oman alueen toimijat eivät päättäisi oman alueen tuttujen taiteilijoiden rahoista. Eli päätöksiä tehtäisiin jonkin itselle vieraamman alueen hakemuksista jolloin pienten kuppikuntien väliset mielipiteet ym. ihmeellisyydet eivät vaikuttaisi niin paljoa päätöksissä. Nyt liian räikeästi rahaa jaetaan tutulle porukalle koska heidän tekemisensä on tuttua joten huonollakin hakemuksella voi tuttu tekijä saada rahaa kun taas tuntemattoman on vaikea pelkkien hakemuksien avulla kattavasti esitellä tuotantoaan apurahan päättäjille.

Eiköhän noita vertaisarvioijia tarpeeksi löydy, ettei tule jääviysongelmia. Toki maakunnissa voi olla pulaa erityisasiantuntemuksesta, mutta sitäkin voinee paikata vierailevilla arvioijilla.

Esteellisyys on suuri ongelma pienemmissä taidetoimikunnissa. Kaikki ovat kytköksissä kaikkien.

Varsinkin pienillä taiteenaloilla jääviysongelmat tulevat helposti vastaan.

Suomen taidepiirit ovat aika pienet ja jääviysasioita kohtaa monesti. Onneksi Suomesta löytyy myös asiantuntijoita jotka eivät ole koko ajan kiinnittyneenä esimerkiksi taideoppilaitosten kautta tuleviin sidosryhmiin tai pieniin intressipiireihin ja voivat omata myös katsomisen eri näkökulmista. Eri taiteenaloilla nämä jääviystilanteet ovat hieman erilaisia.

Uskon, että päätöksenteon avoimuus vaikuttaa, mutta lähinnä positiivisesti. Jääviysperusteet ovat todella ongelmallisia monissa tapauksissa, monet eivät roolistaan johtuen voi edes harkita osallistuvansa toimikuntien toimintaan, ja usein hakukierroksista löytyy se yksi hakemus, joka aiheuttaa jääviyden koko kierroksen osalta (eikö voisi kuitenkin olla mukana keskustelussa muiden hakemusten osalta?).

Esteellisyys päätöksenteossa nostettiin siis ongelmaksi pienten piirien yhteydessä, jollaisena toki suomalainen taidekenttä voidaan jo kokonaisuudessaan nähdä. Silti korostuneeseen rooliin esteellisyyttä käsittelevissä avovastauksissa nousivat alueelliset tekijät.

Vaikka alueiden pienet piirit nähtiin jääviyden ja avoimuuden kannalta ongelmallisina, nosti osa vastaajista esille alueellisia ongelmia juuri vaikutusvallan vähäisyyden näkökulmasta. Vertaisarvioijat kokevat esimerkiksi joutuvansa toiminnassaan alistumaan ylemmällä tasolla määritelyihin toiminnan periaatteisiin ja raameihin, ja toisaalta pystyvänsä vaikuttamaan paremmin muissa rooleissaan kuin esimerkiksi taidetoimikunnan jäsenenä. Näkökulmasta riippuen alueilla vaikuttaa siis olevan valtaa aina joko liikaa tai liian vähän.

Alueellisen taidetoimikunnan jäsen joutuu alistumaan käytännössä valtakunnallisiin linjauksiin.

Alueellisen taidetoimikunnan rivijäsenenä minulla on huomattavan vähän vaikutusta taiteen yleiseen kehitykseen. Muu työni (...) vaikuttaa huomattavasti enemmän. Työ taidetoimikunnassa on kyllä muuten hyödyllistä, kun pääsee näkemään Taiken ja läänintaiteilijoiden työtä sisäpiiristä käsin ja näkee miten tiukasti taidemaailmaa rahoituksella ja politiikalla ohjataan.

Alueellisen toimikunnan jäsenet tuntuvat käytännössä voivan vaikuttaa lähinnä vain rahapäätöksiin. Ei ole ollut valtakunnallisten ja alueellisten taidetoimikuntien jäsenten välisiä neuvotteluja, taiteenalakohtaisia linjaustapaamisia saattaka kehittämisseminaareja. Tosin kahden vuoden kausi on lyhyt pitkäjänteisempään kehittämistoimintaan. Alueellisia taiteilijatapaamisia ja hakuinfoja on kylläkin järjestetty. Nyt suunnittelemme alueellisen toimikunnan ja alueella toimivien säätiöiden jäsenten tapaamista. Valtiollisen toimikunnan jäsenenä voin kokemukseni mukaan vaikuttaa enemmän.

Vertaisarvioijien kokemus vallastaan taidekentän yleiseen kehitykseen vaikuttaa väittämiä koskevien kommenttien perusteella olevan muutoinkin kuin maantieteellisyyden osalta sidoksissa omalle toiminnan alueelle. Taiteen kentän kokonaisuuteen vaikutetaan rajatummalla toiminnan kentällä tehtävän työn kautta, oli kyseessä sitten maantieteellinen alue tai tietty taiteenala.

Kyllä vertaisarvioijalla valtaa on, mutta ei sentään merkittävästi.

Merkittävästi ei pysty vaikuttamaan, jonkin verran kyllä.

”Valtaa” vaikuttaa omalla pienellä alueellani.

”Vaikuttaa merkittävästi” on liian roima osuus. ”Vaikuttaa jonkin verran” tuntuisi sopivamalta.

Valtaa ei mulla oo merkittävästi, hippusen ehkä.

Vertaisarvioija vaikuttaa olennaisesti apurahapäätösten tekoon eli rahanjakoon eli siten käyttää selkeästi valtaa resurssienjaossa ja muokkaa siten taiteen yleistä kehitystä, joskaan vaikutusvalta koko kokonaisuutta tarkastellessa ei ole suuresti merkittävä.

Vaikuttamisvaltani on rajallinen, sillä ministeriöhän päättää paljonko rahaa taiteen tukemiseen annetaan. Mutta tällä hetkellä voin vaikuttaa merkittävästi oman aliresursoidun taidealani (nukketeatteri) yleiseen tunnustamiseen ja sitä kautta kehitykseen, jolla on edessään samat vaiheet kuin nykytanssilla ja sirkuksella 1990-luvulta lähtien.

Vertaisarvioijana minulla on mielestäni ollut ehkä jonkin verran valtaa vaikuttaa alani taiteen kehitykseen, muttei oikein taiteen yleiseen kehitykseen.

Yksittäisen vertausarvioijan asema ei ole vahva tai merkittävä. Osana kokonaisuutta toki koska aina kaikki rahat jaetaan – jollain periaatteella keskustelujen jälkeen. Itse kehittäisin ammattitaitoisten tuottajien mallia – esim. Taiken osalta tuottajan tekemää esikarsintaa ja valintaa.

Jaoston ja taidetoimikuntien jäsenillä ei ole paljon valtaa. Kokouksia on vähän ja raskaasta työstä maksetaan hyvin vähän. Koska jäsenet myös vaihdetaan joka toinen vuosi jäsenillä ei ole mahdollisuutta perehtyä työhön hyvin eikä tehdä pitkän linjan päätöksiä. Taiken johtajilla on liian paljon valtaa verrattuna [jaostojen ja taidetoimikuntien] jäseniin.

Vertaisarvioijilla on valtaa, mutta en tiedä onko sitä niin paljon, että se vaikuttaa merkittävästi taiteen yleiseen kehityksen. Avoimuutta ja läpinäkyvyyttä toivoisin kaikkialle lisää. Jos käyttää valtaa, siitä tulisi olla valmis myös keskustelemaan yleisellä tasolla. En tarkoita että jokainen päätös tulisi henkilökohtaisesti perustella. Tärkeää on myös arvioijien vaihtuvuus. Arviointityö on hidasta ja vaatii paljon omaa lisätyötä.

Palauteosiossa nousi esille myös vallan lyhytaikaisuus, arvioijien vaihtuvuus ja vallan mukanaan tuoma vastuu. Vertaisarvioijana toimimisen kauden pituudesta esitettiin erilaisia näkökulmia. Yhtäältä ajateltiin, että pidempi kausi kartuttaisi vertaisarvioijien asiantuntemusta, toisaalta taas pitempien kausien nähtiin tuovan mukanaan riskin vallan keskittymisestä.

Vertaisarviointiin osallistuvilta pyydettiin myös näkemystä siitä, onko Taiteen edistämiskeskuksen tekemien apurahapäätösten läpinäkyvyys lisääntynyt vuonna 2013 tapahtuneen niin

sanotun Taike-uudistuksen jälkeen. Entisen taiteen keskustoimikunnan ja nykyisen Taiteen edistämiskeskuksen läpinäkyvyyttä koskevassa väittämässä lähes kolmasosa kaikista vertaisarvioijista ei ottanut kantaa tai jätti vastaamatta kysymykseen. Lisäksi lähes 60 henkilöä valitsi neutraalin vaihtoehdon. Vastaamatta jättäneiden tai neutraalisti vastanneiden osuudet olivat suuria sekä säätiöiden että Taiteen edistämiskeskuksen vastaajien osalta. Väittämään vastanneiden osuus oli kokonaisuudessaan niin pieni, ettei sen perusteella voida esittää luotettavia jakaumia väittämää koskevista näkemyksistä. Vertaisarviointiin osallistuvien kantaaottamattomuus on sikäli yllättävää, että avoimuuteen ja hallinnon läpinäkyvyyteen liittyvät seikat ovat olleet keskeisessä roolissa Taike-uudistusta tehtäessä, ja niistä on käyty paljon keskustelua¹³. Kantaaottamattomuus voi kertoa siitä, että avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen liittyvällä puheella ei ole ollut juurikaan merkitystä käytännön tasolla. Mielenpitojen hajonta voi olla seurausta myös väittämiä kärjistetystä muotoilusta tai kertoa yleisemmin ottaen siitä, että asia voi olla myös vaikeasti hahmotettava ja siksi siihen voi olla myös vaikea vastata.

13 Ks. esim. Aaltonen & Karttunen 2015, 251–252.

TAIDERAHOITUS JA SEN RAKENTEET

Lisää rahaa – mutta mistä ja miten?

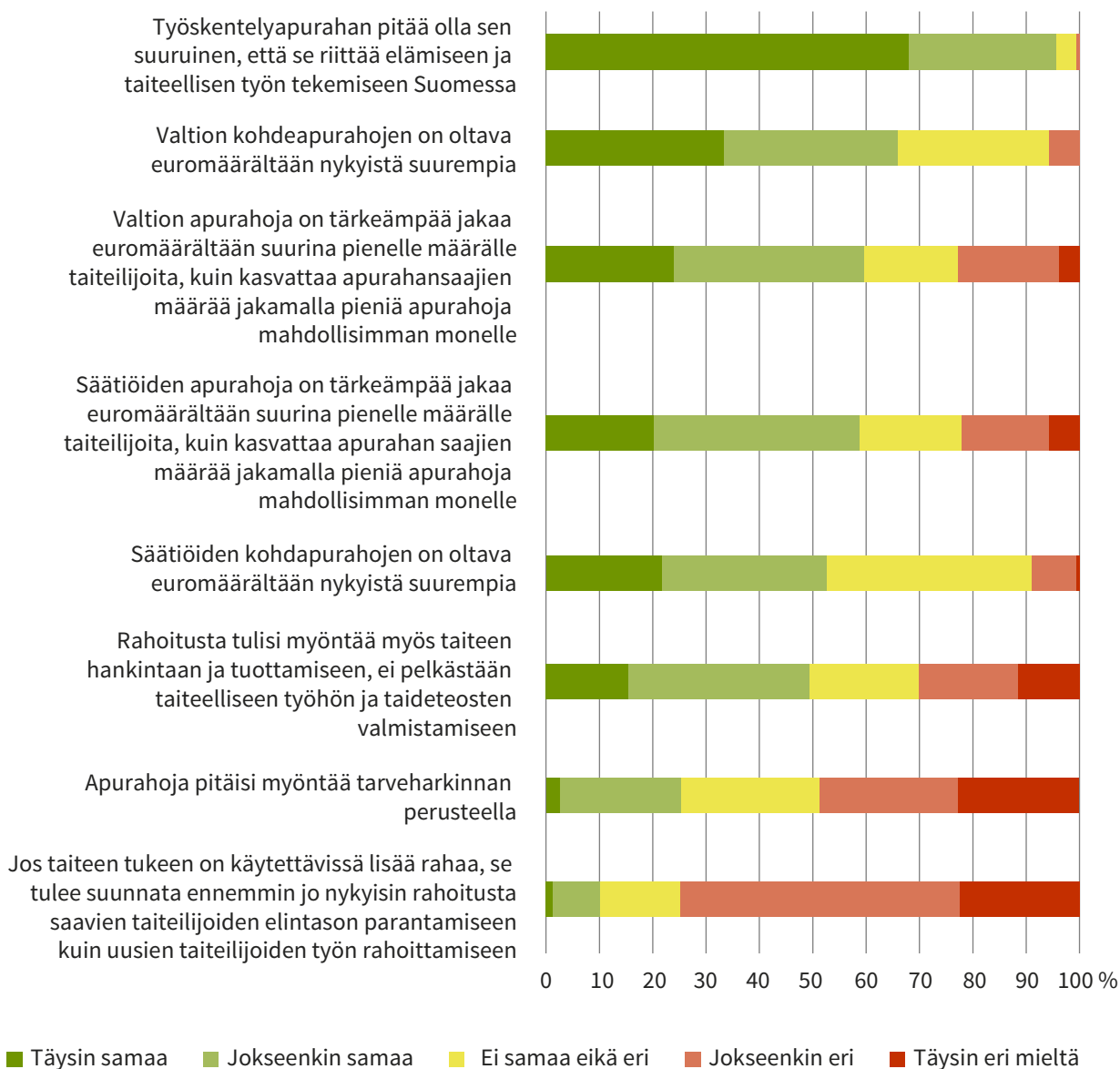
Taiteilija-apurahat ovat keskeinen suoran taiteilijatuon instrumentti. Apurahoihin liittyvät kysymykset koskivat kahta erilaista suoran taiteilijatuon muotoa: taiteelliseen työskentelyyn jaettava työskenntelyapurahoja sekä erityyppisiin hankintoihin, hankkeisiin, matkoihin ja projekteihin jaettavia kohdeapurahoja. Apurahoja koskevat kysymykset liittyvät myönnettävien apurahojen rahalliseen arvoon sekä siihen, kenelle apurahoja tulisi myöntää.

Lähes kaikkien vertaisarvioijien mielestä työskentelyapurahan on oltava suuruudeltaan riittävä elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen (kuvio 11). Millä tasolla apurahan sitten tulisi olla, jotta se voisi nämä kriteerit täyttää? Tätä kysyessämme ilmoitimme taustatiedoiksi kyselylomakkeessa Taiteen edistämiskeskuksen ja säätiöiden keskimääräisen vuosiapurahan tason.¹⁴ Kysymykseen saamamme vastaukset vaihtelivat 20 000 eurosta 40 000 euroon vuodessa.¹⁵ Lähes kaikki vertaisarvioijat näkivät tarvetta kasvattaa vuotuisen työskentelyapurahan tasoa nykyisestä. Kaikkien vastausten mediaani oli 25 000 euroa ja keskiarvo 26 837 euroa vuodessa. Vertaisarvioijien näkemykset työskentelyapurahan suuruuden tavoitetasosta eivät tosin poikkea kovinkaan paljon yksityisten säätiöiden ja rahastojen nykyisin jakaman työskentelyapurahan tasosta.

Kuvion 11 tuloksista käyvät esille vertaisarvioijien vähäiset näkemyserot koskien valtion ja säätiöiden taiderahoitusta. Tulokset vastaajien erilaisesta suhtautumisesta valtion ja säätiöiden kohdeapurahojen tasoon kertonevat lähinnä eri rahoittajälähteiden apurahan lähtötason eroista. Sen sijaan kysyttäessä, tulisiko valtion tai säätiöiden jakaa tukeaan mieluummin euromäärältään suurina apurahoina pienelle taiteilijajoukolla vai päinvastoin, ovat vastausten jakaumat kutakuinkin samanlaisia keskenään. Tuloksissa on havaittavissa pieni ero: valtion jakamien apurahojen tehtäväksi mielletään hieman säätiöitä useammin pitempiäaikaisten apurahojen jako pienemmälle joukolle, eli hyvin karrikoidusti ilmaisten pikemminkin toimeentulon turvaaminen rajatulle eliittijoukolle kuin taiteellisten kokeilujen mahdollistaminen mahdollisimman monelle. Julkisen rahan rooli mielletään kenties siis säätiörahoitusta pysyvämmäksi, etabloituneille taiteilijoille suunnatuksi elannon turvaamiseksi, siinä missä säätiöiden tehtäväksi nähdään pikemminkin lyhytaikaisten, usein nuorten taiteilijoiden kokeilujen tukeminen. Nämä painotuserot vastauksissa eivät kuitenkaan ole kovin suuria, joten kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä ei niiden perusteella voi tehdä. (Kuvio 11.)

14 Taiteen edistämiskeskuksen verottoman työskentelyapurahan suuruus on 20 070,64 euroa vuodessa (vuoden 2015 taso) tai säätiöiden keskimäärin 24 000 euroa vuodessa. Voidaan olettaa, että näiden summien ilmoittaminen kysymyksessä on ohjannut vastauksia.

15 Kysymykseen jätti vastaamatta 24 henkilöä. Lisäksi kahden vastauksen osalta voidaan olettaa, että vastauksen syöttämisessä on tapahtunut virhe, minkä vuoksi nämä kaksi vastausta jouduttiin jättämään analyysin ulkopuolelle.

Kuvio 11: Vertaisarvioijien näkemykset taiteilijoiden apurahoja koskeviin väittämiin.

Näkemyksistä on löydettävissä myös sisäistä ristiriitaisuutta. Riippumatta siitä, onko kyse valtion vai säätiöiden jakamista apurahoista, on lähes 60 prosenttia vastanneista täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että apurahoja on tärkeämpää jakaa euromäärältään suurina pienelle taiteilijajoukolle sen sijaan, että apurahan saajien määrää kasvatettaisiin apurahan euromäärän pienenemisen uhalla. Samaan aikaan kuvion 11 viimeisessä väittämässä vain kymmenen prosenttia vastaajista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että rahoituksen lisääntyessä rahat tulisi ensisijaisesti suunnata nykyisin taiteen kentällä toimivien elintason kohentamiseen. Aihe kirvoitti myös kirjallisia kommentteja.

Työskentelyapurahoja jaetaan se määrä mihin rahat riittävät. Tuo korottamani vuosiapurahan summan ei olisi tarkoitus vähentää saajien määrää vaan lisätä käytettävissä olevan rahamäärän kokonaisuutta – näin idealistisesti sanottuna.

Tarvitaan sekä työrauhan takaavia pidempiä apurahoja osaamisensa näyttäneille taiteilijoille ETTÄ kannustavia pienempiä apurahoja nuorille alalle tulijoille, jotka mahdollistavat heidän pääsynsä kentälle.

Rahojen keskittäminen harvoille on hankala kysymys. Toisaalta pitäisi saada tarpeeksi rahaa, jotta projekteja voisi toteuttaa suunnitelmien mukaan, mutta jääkö silloin uudet, nuoret, kokemattomammat tekijät täysin vaille kannustusta ja rahoja?

Käytännössä olisi helppo luoda selkeä apurahataiteilijoiden luokka (jossakin määrin sellainen onkin tunnistettavissa), mutta nuorille aloitteleville taiteilijoille tulisi olla tarjolla kannustavia pienempiä rahoja. Näitä voisi pitää tietynlaisina riskisijoituksina, jotka parhaimmissa tapauksissa vie alaa eteenpäin ja tuottaa uusia raikkaita avauksia.

Vertaisarvioijat ovat siis hyvin tietoisia roolistaan niukkuuden jakajina eli siitä, että käytettävissä olevaa rahaa on vähän hakijoiden määrään verrattuna. Monissa apurahoituksen suuruutta koskevissa kommentteissa nousikin esille ristiriita ihanteen ja todellisuuden välillä, sillä käytännössä niukkuuden jakaminen edellyttää valintojen tekemistä suhteessa jaettavissa oleviin euroihin ja rahoituksesta kilpaileviin taiteilijoihin. Olennainen kysymys kuuluukin: miten niukat resurssit tulisi jakaa? Onko tehokkaampaa jakaa vähät varat pienemmälle joukolle taiteilijoita, jolloin apurahan tasoa voitaisiin parantaa? Vai onko oikeudenmukaisempaa, että apurahoituksen piiriin pääsee mahdollisimman moni – siitäkkin huolimatta, että apurahan suuruus sen myötä pienenee? Kyselymme perusteella näihin kysymyksiin ei ole olemassa yhtä selkeää vastausta.

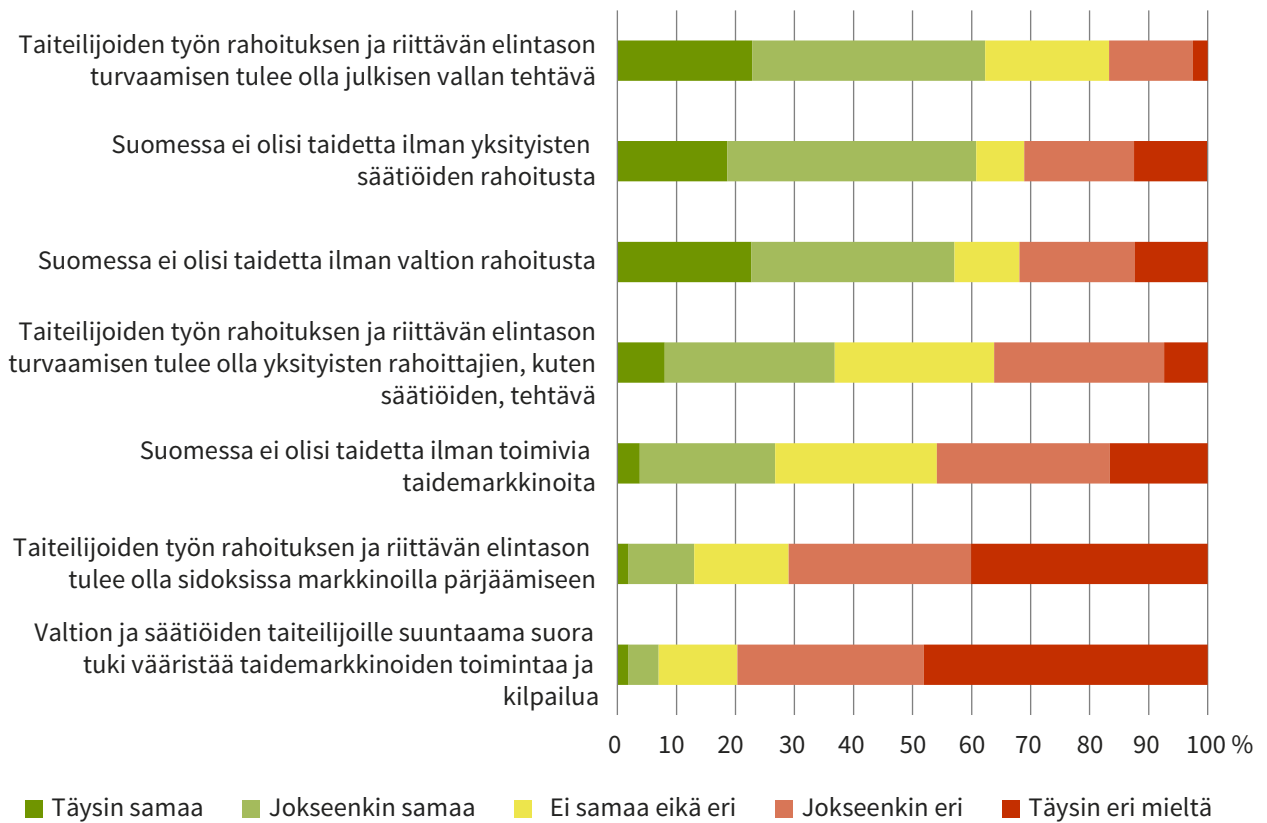
Valtion, säätiöiden vai markkinoiden vastuu?

Taiteen rahoituksesta puhuttaessa on jo pitkään korostettu yksityisten säätiöiden rahoitusosuuden kasvua ja siitä johtuvaa säätiöiden vaikutusvallan lisääntymistä. Silti suomalaisessa järjestelmässä – ainakin toistaiseksi – päävastuu taiteilijoiden toimeentulon turvaamisesta on ollut julkisella vallalla¹⁶. Tähän asti on ajateltu, että säätiöiden rooli on toimia valtion tukea täydentävänä rahoituslähteenä. Säätiöiden on ajateltu tukevan uusia taiteellisia kokeiluja, jotka sitten vakiinnuttuaan löytävät tiensä valtion vakaamman tuen piiriin¹⁷. Oma tehtävänsä taiteen rahoituksessa on myös markkinoilla. Markkinoiden rooli on kuitenkin suomalaisessa järjestelmässä jäänyt melko marginaaliseksi, vaikkakin taiteenalohtaiset erot ovat suuret.

Kuvioon 12 on koottu vastausjakaumat niiden väittämien osalta, jotka liittyvät tavalla tai toisella valtion, säätiöiden ja markkinoiden rooliin taiteen rahoituksessa. Kolme näistä väittämistä oli muotoiltu provosoivasti: Suomessa ei olisi taidetta ilman valtion rahoitusta, säätiöiden

16 Ks. Aaltonen & Karttunen 2015; Heikkinen 2007.

17 Suomen Kulttuurirahasto 2015, 65–66.

Kuvio 12: Vertaisarvioijien näkemykset julkisen vallan, säätiöiden ja markkinoiden roolista taiteen rahoituksessa.

rahoitusta tai toimivia markkinoita. Näistä kolmesta valtion ja säätiöiden vaikutus suomalaisen taide-elämään arvioitiin strukturoidussa kyselyssä lähestulkoon yhtä merkittäviksi. Markkinoiden roolia pidettiin puolestaan vähäisempänä.

Näkemykset tarjoavat siinä mielessä yllättävän tuloksen, että säätiöiden rooli vaikuttaa vastausten perusteella painottuvan jopa hieman valtiota enemmän. Tämä on siinä mielessä merkittävä tulos, että tähän asti suomalaisessa taiteen rahoituksessa säätiöiden roolia on totuttu pitämään ennen kaikkea valtiota täydentävänä, ja valtion taiteilija-apurahoja puolestaan ”eksplisiittisen taiteilijapolitiikan keskeisimpänä instrumenttina”¹⁸. Valtion heikosti kehittynyt rahoitusosuus yhdessä säätiöiden päivastaisen kehityksen kanssa näyttää kuitenkin johtaneen näiden kahden rahoituskanavan painoarvon tasoittumiseen. Silti vastauksissa taiteilijoiden toimeentulon turvaaminen luetaan edelleen pääasiassa julkisen vallan tehtäväksi. Kuitenkin on havaittu, että perinteisesti valtion tehtäväksi lukeutuneita taiteen perusrahoituksen tehtäviä on luisunut jatkuvasti enenevässä määrin säätiöiden vastuulle¹⁹. Toisaalta osa säätiöistä myös korostaa tietoisesti rooliaan uudenlaisten avustusten mahdollistajana²⁰.

18 Aaltonen & Karttunen 2015, 234.

19 Suomen Kulttuurirahasto 2015, 6.

20 Erityisesti Koneen Säätiö on tunnettu pyrkimyksistään tukea ”rohkeita avauksia”. Ks. aiheesta lisää Koneen Säätiön Rohkeusblogista: <http://www.koneensaatio.fi/rohkeat-avaukset/rohkeus-blogi/>.

”Taidetta on aina kaikissa olosuhteissa, mutta sitä pitää silti tukea!”

Provosoivaksi tarkoitettu kysymyksenasettelu ”Suomessa ei olisi taidetta ilman...” sai kommentiosiossa osakseen runsasta kritiikkiä. Sen kautta syntyi myös arvokasta analyysiä erityisesti julkisen taiderahoituksen tavoitteista ja merkityksistä. Monet vastaajat esittivät kommentissaan selkeän kantansa siitä, ettei taiteen olemassaolo sinänsä ole rahoituksesta riippuvainen. Se ei silti tarkoita, ettei rahoituksella olisi taiteen kehitykselle arvokkaita ja positiivisia vaikutuksia.

Kyllä taidetta meilläkin tehtäisiin – ja tehdään – ilman julkista tai yksityistä rahoitusta, mutta sen ammattimainen tekeminen olisi jyrkemmin vaakalaudalla.

”Suomessa ei olisi taidetta ilman...” omituisia väittämiä. Ainahan taidetta olisi. Puhutaanko nyt laadusta, koulutuksesta, kehityksestä, tutkimuksesta, taiteen kulttuurista...

Taidetta olisi kyllä olemassa ilman julkista ja yksityistä rahoitusta, mutta sen laatu ja saavutettavuus olisivat kyseenalaiset. Ilman julkista rahoitusta taidekenttä kaventuisi huomattavasti.

Sekä valtion rahoitusta että yksityisiä säätiöitä tarvitaan ehdottomasti. Suomessa ei olisi taidetta ilman näistä yhdessä muodostuvaa tukikenttää.

Suomessa olisi varmasti taidetta myös ilman valtion tai säätiöiden rahoitusta mutta sen laatu, määrä ja saavutettavuus olisi merkittävästi huonompaa.

”Ei olisi taidetta” on tässä vaikea määritellä. Itse määrittelen näin: ”onhan aina jotain taidetta vaikka ei valtio tai säätiö rahoittasikaan”. Muuten voisi laittaa ruksin kohtaan ”jokseenkin samaa mieltä”.

”Suomessa ei olisi taidetta...” on väittämänä turhan vahva kommentoitavaksi. Vastasin kuitenkin tulkinnalla ”Suomessa olisi huomattavasti vähemmän...”

Taidetta on aina jossain muodossa, mutta ilman julkista tukea taiteen tekemisellä eläisi harva.

Konst finns med eller utan stöd. Men sannolikheten att kvaliteten ökar med stöd är stor. Konstnärer får mer tid för konsten när finansieringen är på det torra.

Uskon että Suomessa olisi kulttuuritoimintaa/taidetta myös ilman valtion rahoitusta, mutta silloin yhteiskuntamme malli olisikin aivan toisenlainen jota kohden ehkä olemme menossa?

Sekä väittämiin saadut vastaukset että niitä koskevat kommentit tukevat yleisessä tiedossa olevaa tosiasiaa taidemarkkinoiden roolin vähäisyydestä Suomessa. Suomessa taidemarkkinoita ei nähdä taiteen olemassaolon edellytyksenä eikä taiteilijoiden elintason turvaajana. Valtion ja säätiöiden taiteelle kohdistavan tuen ei myöskään katsota vääristävän taidemarkkinoiden toimintaa. Kommenttien perusteella tässä ei ole niinkään kyse – ainakaan kaikkien vastaajien osalta – taidemarkkinoihin kohdistuvasta kritiikistä tai markkinoiden välttelemisestä sinänsä. Kyse on pikemminkin käytännöllisestä ongelmasta, jonka aiheuttaa suomalaisten taidemarkkinoiden pienuus. Oma kysymyksensä on myös se, mitä taidemarkkinoilla yleisesti ottaen tarkoitetaan. Markkinoilla toimiminen ei automaattisesti tarkoita markkinoiden ehdoilla toimimista.

Suomessa on kehittymättömät taidemarkkinat. Suuren yleisön kiinnostus taidetta kohtaan ei toteudu myynnin muodossa. Taide koetaan ilmaisena palveluna, josta ei olla valmiita maksamaan. Yhteiskunta ei voi maksaa sekä taiteen tuotannon tukemista (apurahat) että taidepalveluiden ylläpitoa (valtion museotuki). Yleisöllä tulisi olla realistinen käsitys, että taiteilijan täytyy saada palkkansa julkisesti esillä olevista teoksistaan, kaikki ei voi olla kaikille ilmaista tai sitä ei edes koeta arvokkaaksi tai arvostettavaksi.

Suomen taidemarkkinat ovat mitättömät.

Suomessa ei ole esim. Saksan tapaisia taidemarkkinoita, joten taiteen markkinointikysymysoasio on aika perusteeton, meillä on vain huutokauppojen vanhan taiteen markkinat. Nykytaidetta ostetaan todella vähän, muutama säätiö ja yksityinen keräilijä ja museot jonkun verran (...).

Taidemarkkinat tulee ymmärtää laajasti. Ne ovat Suomessa huomattavat alikehittyneet. Tavalla tai toisella markkinat tulee saada toimimaan, tai käynnistymään.

Valtion ja säätiöiden tuki vääristää tietenkin puhtaasti markkinaehtoista kilpailua, mutta pelkkä markkinaehtoisuus ei olekaan ideaali toimintamalli taiteen kohdalla. Se sopii paremmin joihinkin taiteen lajeihin kuin toisiin.

Taidemarkkinoiden roolia arvioitaessa on tietenkin tärkeää muistaa taidemarkkinoiden erilaiset piirteet taiteenalasta riippuen. Esimerkiksi kirjallisuudessa kustannustoiminta on osa taidemarkkinoiden toimintaa. Kirjakustantamiseen toki liittyy omat ongelmakohtansa, mutta olisi jokseenkin kaukaa haettua kuvaila kirjakustantamisen markkinoita Suomessa alikehittyneiksi. Sen sijaan esimerkiksi kuvataiteen markkinoissa on kyse aivan erilaisista asioista ja toiminnan mekanismeista. Julkisuudessa on esimerkiksi esitetty puheenvuoroja siitä, miten suomalaiset kuvataidemarkkinat eristävät itsensä kansainvälisestä yhteistyöstä²¹.

Välillinen ja implisiittinen taiteilijatuki

Taiteeseen ja taiteilijoiden toimeentulon edistämiseen tarkoitettu tuki voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen eri kokonaisuuteen: suoriin ja välillisiin tuki-instrumentteihin. Suoraa taiteilijatukea ovat nimensä mukaisesti suoraan rahallisesti johonkin taiteellisen tuotannon vaiheeseen suunnatut tuet, esimerkiksi taiteilija-apurahat.²² Välillinen taiteilijatuki on sen sijaan määritelmältään hieman epämääräisempi. Välillisen taiteilijatuen muotoihin kuuluvat esimerkiksi erilaiset vero- ja sosiaalioikeudelliset tukimuodot sekä useat tekijänoikeuskytkentäiset tuet. Erilaisia välillisen taiteilijatuen muotoja yhdistää ”pyrkimys *ammattitaiteilijoiden* taiteellisen toiminnan tukemiseen”.²³

Vaikka välillinen taiteilijatuki ei siis välity niinkään annettuina euroina vaan pikemminkin valtion tulonmenetyksinä, on se silti olennaisesti ammattitaiteilijoille ja heidän toimintansa tukemiseen suunnattua tukea. Kuitenkin erityisesti viime vuosina taiteilijoiden toimeentulon parantamisen osalta ovat keskusteluun nousseet myös ei-taiteilijaspesifit tuen tai sosiaaliturvan muodot, esimerkiksi perustulo. Perustulon kaltaiset sosiaalipoliittiset vaatimukset eivät ole taiteilijoita varten räätälöityjä, mutta niiden toteutumisen on silti ajateltu hyödyttävän muiden prekaarissa asemassa olevien ohella myös taiteilijoita. Näin ollen siis perustulo ja muut vastaavat järjestelmät voidaan nähdä implisiittisen taiteilijatuen muotoina: ne vaikuttaisivat taiteilijoiden asemaan olematta taiteilijaerityisiä tukimuotoja.²⁴

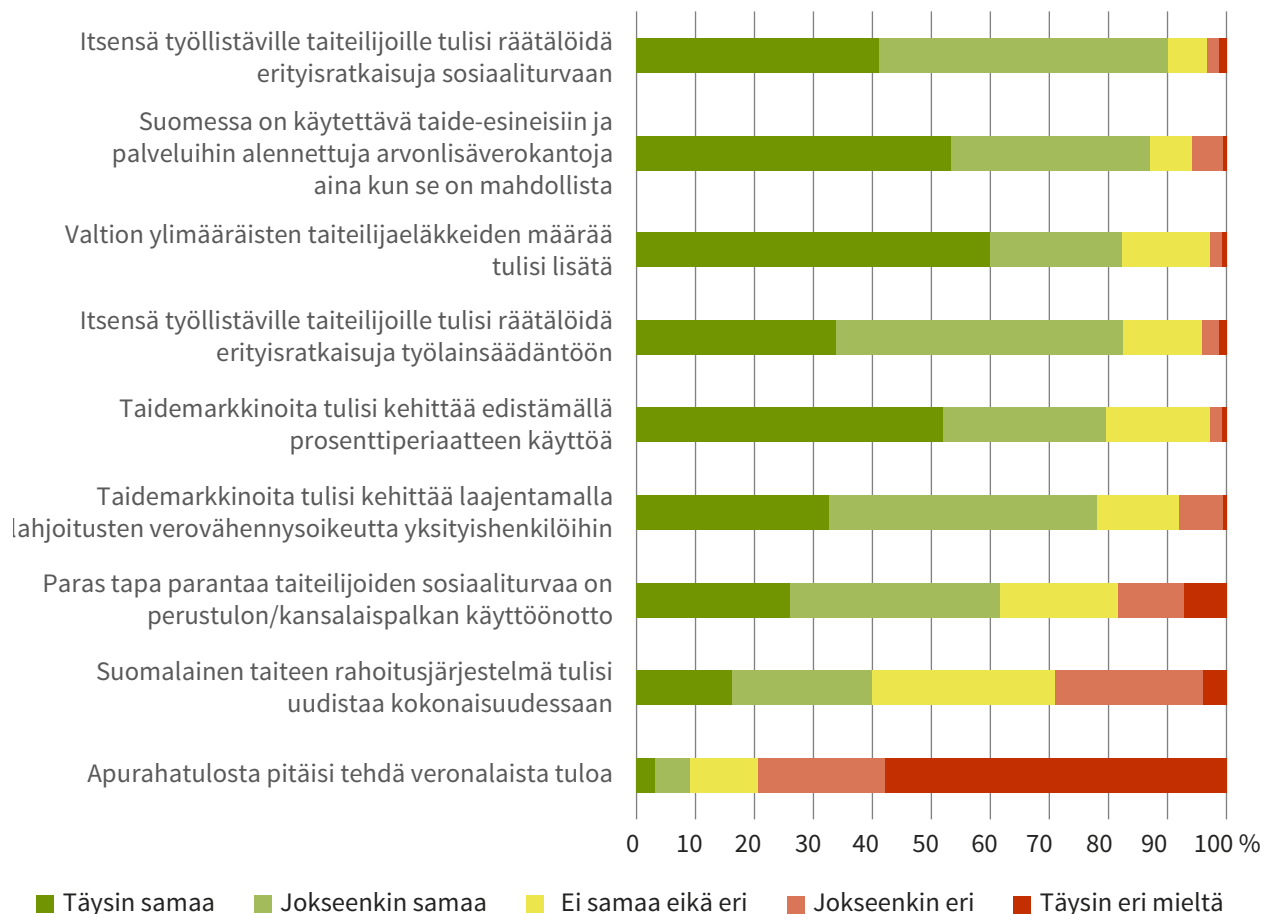
Erilaisten välillisen taiteellisen tuen instrumenttien kehittämiseen suhtauduttiin vastauksissa positiivisesti. Niin alennetut arvonlisäverokannat, prosenttiperiaate²⁵ kuin yksityishenkilöiden verovähennysoikeuskin saivat osakseen vahvaa kannatusta. Vertaisarvioijat ovat varsin yksimielisiä siitä, että valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää olisi tarpeen lisätä ja että itsensä työllistäjät taiteilijoiden asemaa on parannettava sekä sosiaaliturvaan että työlainsäädäntöön liittyvien uudistusten kautta. Samaan aikaan on tosin syytä korostaa, että näissä väittämässä vastaamatta jättäneiden osuus oli kohtalaisen suuri verrattuna kyselyn muihin väittämiin. Väittämiä ei myöskään kommentoitu juuri lainkaan – sen sijaan useammassa palautteessa tuotiin esille, etteivät kaikki käsitteet, esimerkiksi prosenttiperiaate, olleet vertaisarvioijille entuudestaan tuttuja. Vaikka välillisten tuki-instrumenttien kehittämiseen siis suhtauduttiin sinänsä positiivisesti, huokuu vastauksista myös jossain määrin tietämättömyys näitä instrumentteja kohtaan. (Kuvio 13.)

22 Rautiainen 2008, 16–19.

23 Emt., 68; kurssiivi lisätty.

24 Implisiittisen ja eksplisiittisen kulttuuripolitiikan eroista ks. Ahearne 2009.

25 Prosenttiperiaate tarkoittaa, että noin prosentti rakennushankkeiden kustannuksista käytetään taiteeseen. Viime aikoina on alettu pohtia prosenttiperiaatteen laajentamista osana Sipilän hallituksen hallitusohjelmaan kirjattua kulttuurin kärkihanketta. Prosenttiperiaatetta voitaisiin laajentaa koskemaan esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluita. Ks. <http://prosenttiperiaate.fi> ja Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015.

Kuvio 13: Vastaajien näkemykset implisiittistä ja välillistä taiteilijatukea koskeviin väittämiin.

Taiteilijoiden apurahat ovat Suomessa tuloverolain nojalla verovapaata tuloa. Verovapaus koskee valtioilta, kunnilta, julkisyhteisöiltä ja Pohjoismaiden neuvostolta saatavaa apurahaa, sekä myös yksityisiltä säätiöiltä ja rahastoilta saatavaa apurahaa siltä osin kuin apurahojen nettomäärä ei ylitä valtion taiteilija-apurahan vuotuista suuruutta²⁶. Apurahan verovapauden taustalla on historiallisia syitä: sen avulla on apurahajärjestelmän perustamisen aikaan kompensoitu sen alhaista tasoa muihin Pohjoismaihin verrattuna. Kyselyyn vastanneista valtaosa vastustaa apurahatulon muuttamista veronlaiseksi. Vain harva kuitenkin kommentoi asiaa, ja näistäkin kommentteista yksikään ei perustellut, miksi verovapaus tulisi säilyttää.

Apurahan verollisuus on sidoksissa sen bruttomääriin; jos voidaan myöntää riittävän suuria apurahoja, voidaan siirtyä niiden verollisuuteen.

Pitäisi tehdä veronalaista tuloa, koska vasta sitten se voisi samaistua muiden työntekijöiden palkkaukseen. Nythän ”apurahataiteilijat” ovat yleisen pilkan kohde arjessa joka päivä (“...niin mutta teetkö sinä jotain OIKEAAKIN työtä...?”)

26 Tuloverolaki 1535/1992, 82 §.

Taas oli paljon "eos". Esim. väittäjä "apurahatulosta pitäisi tehdä veronalaista tuloa" – en minä tiedä miten se vaikuttaa mihinkään, tarkoitan etten ymmärrä verotusasioita tarpeeksi.

Apurahojen verovapaus on kuitenkin asia, joka olisi syytä ottaa taidepoliittisessa keskustelussa tarkempaan syyniin, sillä verottomuudella on suuria vaikutuksia esimerkiksi taiteilijoiden ansiosidonnaisen sosiaaliturvan tasoon. Lisäksi on esitetty arvioita myös siitä, että apurahojen paneminen verolle voisi toimia taiteilijoiden keskinäisiä tuloeroja tasaavana mekanismina.

Suhteellisen vähän suosiota sai osakseen myös suomalaisen taiteen rahoitusjärjestelmän kokonaisuudistus. Aihetta koskevia kommentteja oli vähän, mutta niissä kokonaisuudistukseen suhtauduttiin varovaisen positiivisesti. Uudistustarvetta perusteltiin nykyjärjestelmän toimimattomuudella. Kokonaisuudistus ei toisaalta herättänyt myöskään voimakasta vastustusta. Laimeahkot vastaukset tätä aihetta koskien voivat johtua myös kysymyksenasettelusta, josta ei käy ilmi millainen kokonaisuudistuksen tulisi olla.

Eräänlainen kokonaisuudistus taiteilijoiden sosiaaliturvan osalta voisi olla perustulon ottaminen käyttöön. Strukturoidussa osiossa 60 prosenttia vastaajista piti perustuloa kannatettavana ideana. Silti kohtalaisen harva piti sitä kuitenkin yksiselitteisesti parhaana keinona taiteilijoiden sosiaaliturvan parantamiseksi.

Kansalaispalkka (taiteilijapalkka?) on kaunis ajatus, mutta monimutkainen toteutettava.

Kansalaispalkkahan koskisi kaikkia, miten se silloin auttaisi taiteilijoiden ERITYISongelmien ratkaisemisessa?

Kansalaispalkka kuulostaa hyvältä, mutta enpä tiedä sen kannustavuudesta ja realismista tämän hetken todellisuudessa.

Riippuu siitä, millainen perusturva halutaan tehdä, nyt näyttää ettei siitä tule kovin hyviä toimia.

Perustulo/kansalaispalkka pitäisi tutkia, ettei se vain langeta taiteilijoita parialuokkaan. Mielestäni taiteilijapalkka ja työllistämisapurahat voivat parantaa erityisesti vapaiden ja kentälle vasta tulevien taiteilijoiden edellytyksiä tehdä taidetta.

Uskon, että apurahajärjestelmät ovat vain pyrkimys tulla toimeen. En usko, että kukaan nauttii hakemusten tekemisestä. Varma perustulo auttaisi taiteilijoita keskittymään siihen mistä on kyse ja ansaitsemaan mahdollisia muita tulojaan sitten mainitun perusturvan päälle. Rahan määrä ei ole siis ratkaisevaa, mutta toimeen tuleminen on.

Kansalaispalkan suuruutta pitäisi voida verrata esimerkiksi työskentelyapurahaan. Oletan että kansalaispalkkaa nauttiva voisi aika vapaasti tehdä taiteellisen työn rinnalla taidetta sivuavaa ansiotyötä. Periaatteessa kannatan kansalaispalkkaa.

Kaikkia koskeva perustulo antaisi tilaa apurahoissa.

Perustulo mahdollistaa parhaiten keikkaluonteisten, monialaisten töiden tekemisen, mikä voisi olla monelle taiteilijalle apu. Olisi myös hyvä että taiteilijoiden työllistämistä edistettäisiin esim. yritysmaailmassa (esim. yhteisötaide tai tilausteokset) – perustulo voisi auttaa tässäkin.

Perustuloon suhtaudutaan siis erityisesti ideana positiivisesti, mutta sen toteuttamiseen liittyy edelleen käytännön ongelmia, joita ei ole pystytty ratkaisemaan. Erilaisia perustulomalleja on olemassa runsaasti. Myös kommentteissa oltiin huolissaan siitä, että vääränlaisena toteutessaan perustulosta voi olla taiteilijoiden toimeentulon kannalta pikemminkin haittaa kuin hyötyä. Selvästi positiivisena puolena nähtiin useammassa vastauksissa se, että perustulo helpottaisi taiteelliselle työlle tyypillistä erilaisista tulonlähteistä saatavien tulojen yhteensovittamista. Toisaalta ajateltiin myös, että perustulo kirkastaisi apurahojen roolia, sillä perustulon käyttöönoton myötä apurahojen tehtävänä ei olisi enää yhtä vahvasti välttämättömän toimeentulon turvaaminen taiteilijoille. On myös kiinnostavaa, että muutamissa kommentteissa katsottiin, ettei kaikille Suomessa pysyvästi asuville maksettava perustulo välttämättä ratkaisisi nimenomaan taiteilijoiden erityiskysymyksiä toimeentulon suhteen.

Vähäiseksi jäänyt vastausmäärä toimii yhdistävänä tekijänä kuviossa 13 esitetyille väittämille. Yhden osiossa esitetyn väittämän²⁷ vastausjakaumaa ei voitu kuviossa esittää lainkaan, koska vastaamatta jättäneiden tai en osaa sanoa -vaihtoehdon valinneiden määrä oli liian suuri luotettavan jakauman saamiseksi. Myös muissa yllä raportoiduissa väittämässä vastaajien määrä oli paikoin alhainen. Näille väittämille on yhteistä niiden liittyminen erilaisiin välillisen taiteilijatuon muotoihin, joilla tarkoitetaan esimerkiksi eläkkeitä²⁸ ja verotusta.

Vähäinen kanta-aottavuus juuri tätä aihealuetta koskeviin väittämiin on huolestuttavaa, sillä taide- ja taiteilijapoliittisessa tutkimuksessa on painotettu välillisten tuki-instrumenttien merkityksen lisääntymistä tulevaisuudessa. Siksi taiteilijoiden edunvalvonnan kannalta on huono asia, jos välillisen taiteilijatuon instrumentteihin liittyvä tietämys ja näkemyksellisyys on taiteen rahoituksen ytimessä toimivien keskuudessa vähäistä. Barometrin vastaajat katsovat, että taiteilijoiden toimeentulon parantamiseksi olisi räätälöitävä erilaisia erityisratkaisuja työ-, vero- ja toimeentuloturvalainsäädäntöön, mutta heidän kykynsä keskustella näiden sisällöstä on rajallinen.

27 Väite koski kaikkien taiteilijoiden eläketurvan keskittämistä Melaan eli Maatalousyrittäjien eläkelaitokseen. Tällä hetkellä Melan kautta toimiva MYEL-eläkejärjestelmä on käytössä apurahansaajilla. Taiteilijakentältä on esitetty vaatimuksia kaikkien taiteilijoiden eläketurvan keskittämiseksi samaan paikkaan, joista Mela olisi taiteilijan kannalta edullisin vaihtoehto. Ks. esim. Taidepoliittisen asiantuntijaryhmän hallitusohjelmavoitteet vuosille 2015–2019.

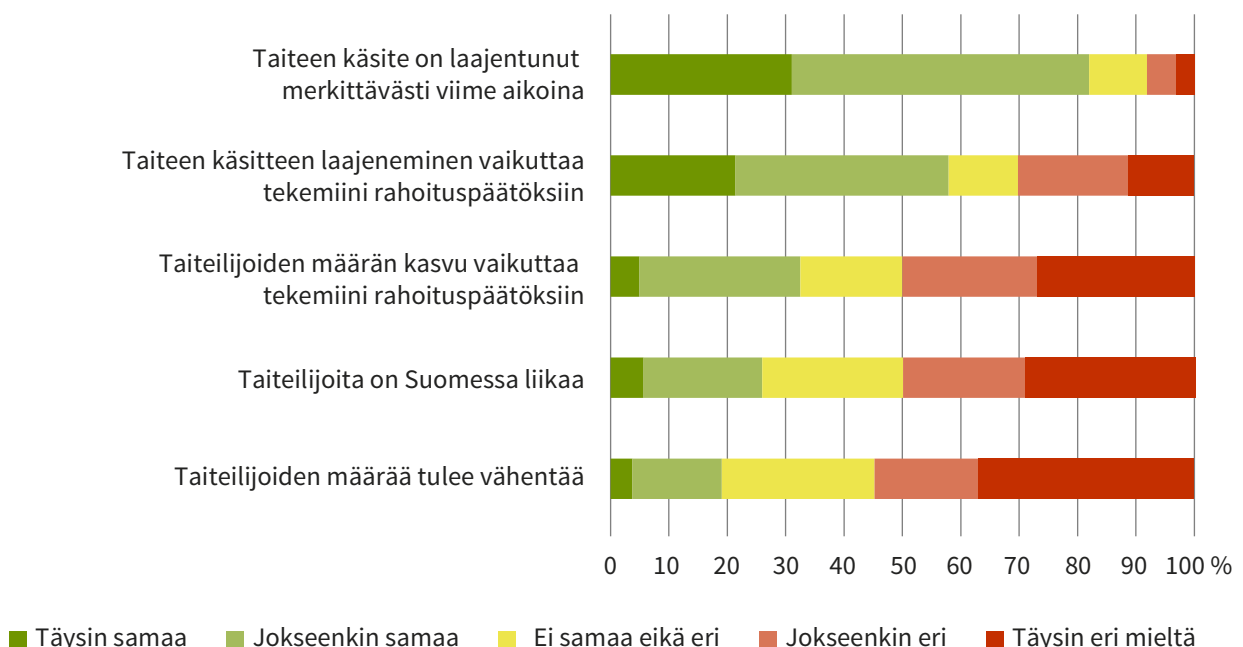
28 Poikkeuksen tähän muodostaa väite ”valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää tulisi lisätä”, johon jätti vastaamatta vain 13 kyselyyn osallistuneista. Tätä tosin selittänee väitteen muotoilu, jossa painotettiin positiivista *lisää jotain* -ulottuvuutta jo olemassa olevan järjestelmän (ylimääräiset taiteilijaeläkkeet) sisällä.

Monenlaista taidetta, paljon taiteilijoita

Barometrikyselyssä puntaroitiin myös taiteilijoiden nykyistä lukumäärää ja taiteen käsitettä. Taiteen käsitteen laajenemisesta vertaisarvioijat olivat jokseenkin yksimielisiä, osittain samoin myös sen vaikutuksista rahoituspäätösten tekemiseen. Taiteilijoiden lukumäärään liittyvät kysymykset jakoivat näkemyksiä sen sijaan enemmän. (Kuvio 14.)

Vertaisarvioijat eivät pitäneet taiteilijoiden nykyistä lukumäärää Suomessa ongelmallisena: alle 30 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä ”taiteilijoita on Suomessa liikaa”. Tulosta voidaan pitää yllättävänä, sillä taiteilijoiden lukumäärän ympärillä käytävä keskustelu on ollut keskeisessä roolissa pohdittaessa taiteilijoiden toimeentulon parantamista. Juuri koulutuspaikkojen lisääntymisestä johtunutta taiteilijoiden lukumäärän kasvua on pidetty keskeisenä esteenä taiteilijoiden aseman parantamiselle.²⁹ Taiteilijoiden lukumäärän kasvu on nähty ongelmallisena johtuen nimenomaan siitä, ettei taiteilija-apurahojen määrä ole kehittynyt taiteilijoiden lukumäärän kanssa samaan tahtiin.

Vain harva kyselyyn vastanneista näki tarvetta pyrkimykselle vähentää taiteilijoiden lukumäärää. Hieman useampi oli sitä mieltä, että taiteilijoita on Suomessa liikaa. Kommentit väittämiin tuovat tässäkin tapauksessa lihaa luiden ympärille pelkkiin strukturoitujen väittämien vastausjakaumiin verrattuna.

Kuvio 14: Vertaisarvioijien näkemykset taiteilijoiden määrää ja taiteen käsitettä koskeviin väittämiin.

Taiteilijoita ei ole Suomessa liikaa. Liikaa on sellaisia taiteilijoita, jotka pyrkivät saamaan elantonsa yksinomaan taiteesta. Lainsäädännölliset erityisratkaisut haittaavat taiteilijan mahdollisuutta toimia joustavasti työmarkkinoilla. Perustulo ja apurahan veronalaisuus olivat tästä näkökulmasta toivottavia.

Taiteilijoiden määrä voi olla paljon, mutta se ei tarkoita, että kaikille taiteilijoille pitäisi taata toimeentulo.

Apurahajärjestelmä ei voisi täysin elättää pientäkään taiteilijakuntaa. Taiteilijoita ja erilaisia osa-aikataiteilijoita saa olla paljon. Tärkeintä olisi että pidettäisiin yllä moninaisuutta rahoitusratkaisuissa niin yksilö- kuin yhteiskunnan tasolla.

Mielestäni on myös täysin hyväksyttävä että taiteilija tekee aika-ajoin myös muuta työtä (opettaminen, tuottaminen, maanviljely etc.).

Palautteissa korostuu näkökulma, jonka mukaan taiteilijoita ei välttämättä ole liikaa mutta kuitenkin sen verran paljon, ettei kaikkien toimeentuloa voi nykyisen apurahajärjestelmän puitteissa turvata. Siksi vertaisarvioijien mukaan nykyistä useampien taiteilijoiden pitäisi pohtia toimeentuloaan uudelleen esimerkiksi yhdistelemällä erilaisia toimeentulolähteitä – siis muitakin kuin taiteellisesta työstä saatavia tuloja. Näkemys on sinänsä järkeenkäypä, mutta tilastojen ja tutkimustiedon valossa irrallaan todellisuudesta: taiteelliselle työlle on aina ollut tyypillistä tulokanavien moninaisuus, ja vain harva taiteilija elää tälläkään hetkellä pelkillä taiteellisesta työstään saamalla tuloilla³⁰.

Taiteilijoiden määrän vähentämistä koskevalla kysymyksellä viitattiin ensisijaisesti taidealojen koulutuspaikkamäärien vähentämiseen – ei esimerkiksi taiteilijoiden teloittamiseen, kuten osa vastaajista humoristisesti avovastauksissa asiaa kommentoi. Väittämiin liittyvissä kommenteissa esitetty pohdinta pelkkien koulutuspaikkojen kautta vaikuttamisen monimutkaisuudesta kuuva kuitenkin hyvin kysymyksenasettelun ongelmallisia lähtökohtia.

Ei taiteilijoiden määrää voi teennäisesti vähentää. Kutsumusammattissa on sisäinen palo taiteilla.

Taiteilijamäärän vähentäminen on siis koulutuskysymys. Omin tein alalle tulevalle ei voida mitään, eikä pidäkään. Määrän vaikutus päätöksiin on siis summien pienenemistä, ja valintatilanteiden lisääntymistä.

Taiteilijoiden määrästä: toki taidekoulutusta voidaan vähentää, mutta virallisessa oppilaitoksessa saadun koulutuksen puuttuminen ei ole esteenä taiteilijana toimimiselle, joten val-

30 Rensujeff 2010, 77, 96, 101.

tion ohjaus saattaa vaikuttaa taiteilijoiden määrään tai sitten ei. Miten työtä tekevien taiteilijoiden määrää sitten voisi vähentää? Voiko taiteilijan työstä tehdä vielä kurjempaa, jotta se ei houkuttaisi tai voiko jo ammatissa olevia ”huonoja” taiteilijoita asettaa työkieltoon?

Keskustelu taiteilijoiden lukumäärästä on absurdi. Taiteilijuus on hyvin vahvasti ihmisen sisältä päin lähtevä voima, ja sen mieltäminen ammattina ammattien joukossa on tuhoisaa koko taidekentälle. Sen sijaan pitäisi miettiä mikä on taiteilijan rooli yhteiskunnassa ja miten taiteilijan osaamista voidaan kehittää substanssin (taiteen tekemisen) ulkopuolella: taiteen soveltava käyttö, PR- ja markkinointitaidot. Pitää myös kehittää taiteilijan ympärillä olevan verkoston toimeentuloa ja osaamista (agentit, galleristit, managerit jne).

Taiteilijoiden määrään liittyvät kaksi kysymystä ovat vaikeita. Taiteilijoita ei ole liikaa. Heidän määräänsä on jo kyllin vähennetty puuttamalla koulutukseen. Sivistysvaltiossa tulee olla keskimäärin ”liikaa” kuin liian vähän taiteilijoita.

Kuten väittämiin kohdistetuissa palautteissakin todetaan, taiteilijana toimiminen ei ole suljettu ammatti, eikä se siksi sinänsä edellytä koulutuksen kautta hankittua pätevyyttä. Tähänastisessa kehityksessä taiteilijoiden koulutustaso on kuitenkin ollut voimakkaassa nousussa. Nykyisin suurimmalla osalla taiteilijoista on korkea koulutustaso itseoppineiden määrän ollessa puolestaan vähäinen³¹. Jos taiteilijoiden määrää pyrittäisiin kontrolloimaan koulutustason kautta, ei se välttämättä johtaisi taiteilijoiden määrän vähenemiseen – taiteilijoiden lukumäärä saattaisi myös pysyä samana koulutustason laskiessa. Koulutusvalintojen kriteerien tiukentaminen voisi voimistaa myös taiteilijoiden keskinäistä epätasa-arvoisuutta, sillä jo nykyisin tiedetään taiteen koulutuksen olevan vahvasti periytyvää³².

Kuviosta 14 käy myös esille, että vertaisarvioijien mielestä taiteen käsite on yleisesti ottaen laajentunut jopa merkittävästi ja että tällä laajentumisella on merkityksensä myös apurahapäätöksien tekemiseen.

Taiteen käsitteen laajentuminen haastaa koko taidekentän ja monella tasolla: tarvitaan taiteilijafoorumeita, eri taiteen alat ylittävää rakentavaa keskustelua.

Taiteen käsite on laajentunut siten, että mitä tahansa tekelettä kutsutaan liian helposti taiteeksi. Laatu on taiteessakin tavoiteltava tekijä.

Taiteen käsitteen laajeneminen tuottaa moninaisuutta, joka voi olla vain rikastava piirre perinteisten selkeärajaisten ammattikuntien jälkeen. Viihdemusiikin ja muun populaarikulttuurin tukeminen ei pitäisi olla apurahoitettavaa, mutta populaarikulttuurissa elää esim.

31 Rensujeff 2010, 46–52.

32 Myrskylä 2009.

taiteellisesti korkeatasoista sarjakuvaa tai vaihtoehtoilmiöitä, jotka voivat olla oikeutettuja myös julkisen rahoituksen piiriin.

Kun taiteeksi kelpuutetaan mikä tahansa, näen rooliksi perinteistä osaamista vaativien lajien suosimisen. Siinä mielessä vaikuttaa.

Taiteen käsitteen laajeneminen, jos se tarkoittaa että taiteilija ja taide -sanaa käytetään vaikka ei olisi kyse taiteesta niin käsitteiden käyttö on levinnyt ja liian usein taiteeksi nimitetään sellaista toimintaa ja sellaisia tapahtumia, jotka eivät täytä lainkaan taiteen kriteereitä vaan ovat puuhastelua milloin minkin asian edistämiseksi/hyväksi – kuitenkin rahoitus ei ole käsitteiden leviämisen myötä lisääntynyt, päinvastoin oikeilta taiteilijoilta viedään leipäkin suusta.

Suurimmassa osassa aihetta käsittelevistä kommentteista taiteen käsitteen laajeneminen nähtiin siis ensisijaisesti negatiivisena ilmiönä. Kuitenkin joissain kommentteissa laajentumisen nähtiin lisäävän myös taiteen moninaisuutta ja rikastavan koko taiteen kenttää. Näkemyksistä ja kommentteista huokuu vaikutelma siitä, että jo entuudestaan rajallisista resursseista kilpailtaessa sinänsä positiiviset ja kenttää mahdollisesti uudistavat tekijät tulkitaankin uhkana. Kommenttien perusteella vaikuttaa myös siltä, että laatuun vetoaminen on legitiimi argumentti vakiintuneiden taiteenalojen erityisasemaa puolustettaessa. Näin siis siitä huolimatta, että aikaisemmin laadun käsitettä kritisoihin sen vaikeasta määriteltävyydestä johtuen. Näin pystytään samaan aikaan sekä puolustamaan vanhoja hierarkioita että välttämään konservatiiviseksi leimautuminen.

KAIKKI TAITEILIJAT OVAT TASA-ARVOISIA KESKENÄÄN?

Barometrikysely sisälsi yhtenä kokonaisuutena yhdenvertaisuutta koskevan osion, joka sisälsi kymmenen erilaista yhdenvertaisuuteen ja taiteen rahoitukseen liittyvää väittämää. Väittämien tavoitteena oli kartoittaa vastaajien näkemyksiä siitä, miten erilaiset henkilöön liittyvät ominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli tai äidinkieli, vaikuttavat rahoituksen saamiseen. Tarkoituksena oli selvittää yleisiä yhdenvertaisuuteen liittyviä käsityksiä, ei niinkään vertaisarvioijan itsensä tekemien apurahapäätösten taustalla olevia syitä. Kyselyssä esitetyt väittämät ja niiden vastausjakaumat esitetään oheisessa kuviossa 15. Vertaisarvioijien näkemysten perusteella eniten taiteilijoiden yhdenvertaisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi osoittautuivat uran alkuvaiheessa oleminen, sosioekonominen asema, ikä ja äidinkieli.

Vertaisarvioijien yhdenvertaisuutta koskevat näkemykset eivät ole kovin voimakkaita – muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vain harva vastaajista oli täysin samaa tai täysin eri mieltä väittämien kanssa. Jokseenkin samaa mieltä olevien osuus oli sen sijaan monen väittämän kohdalla kohtalaisen suuri. Epäröiviä näkemyksiä selittävät ainakin osaltaan esiin nousseet kommentit, joissa muun muassa kerrottiin vaikeuksista ottaa kantaa ilman pohjustavaa tutkimustietoa.

Näiden kysymysten suhteen tunnen asiantuntemattomuutta.

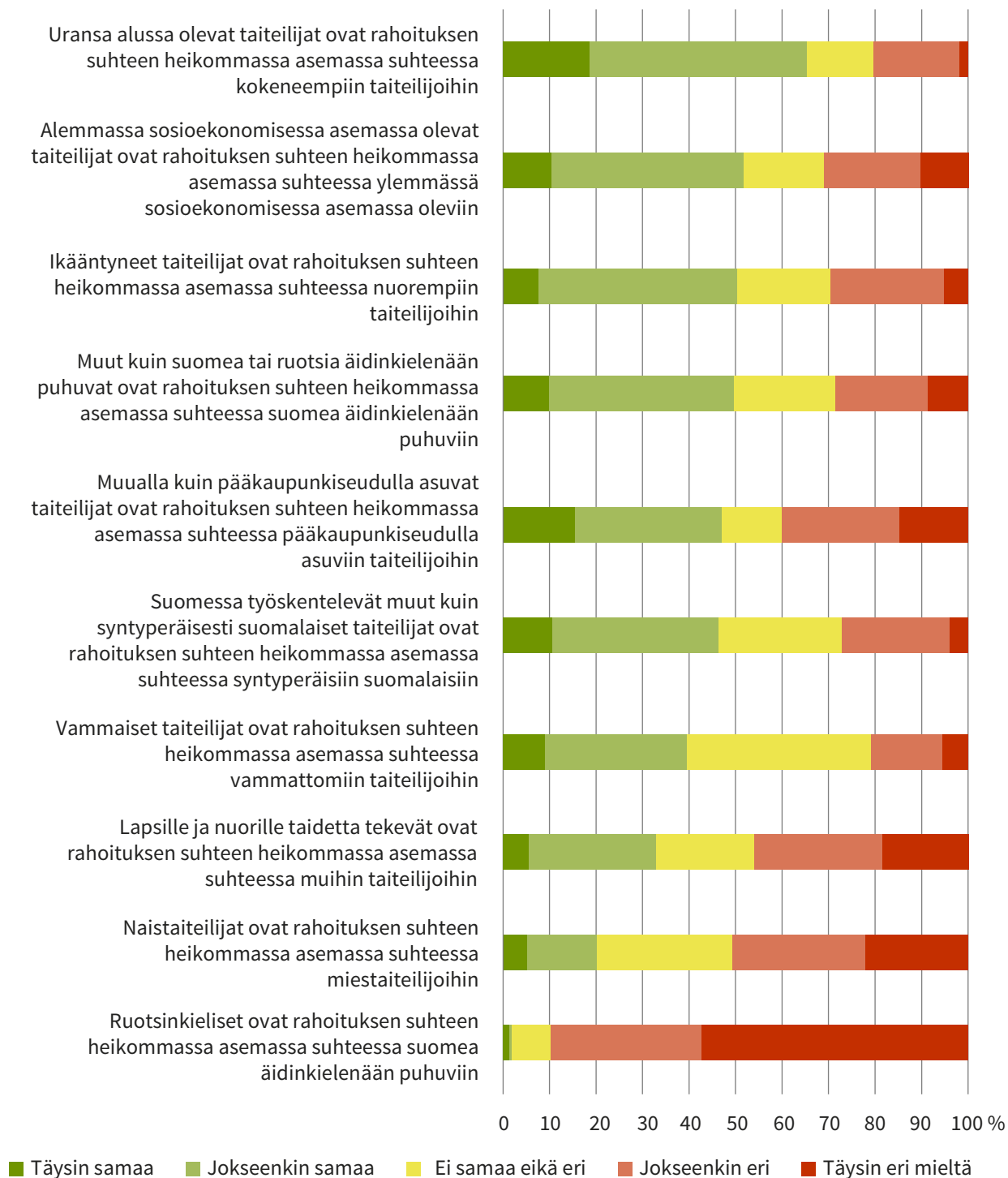
Tätä on vaikea todentaa, jollei ole talous- ja tilastotieteilijä. Mielipide on muodostunut aika hataralla pohjalle.

Näistä on vaikea tietää todellista tilannetta, joten vastaukseni (niin kuin kenen tahansa vastaus) perustuu mutu-tuntumaan.

Nyt meni mutu-tuntumalle, koska en tunne ylläolevien väitteiden pohjaksi tutkimuksia, esim. nais- ja miestaiteilijoiden määrästä. Kysymyksenasettelussa on heteronormatiivisuutta.

Vertaisarvioijien epävarmuutta ilmaisevia kommentteja lukuun ottamatta kommentit yhdenvertaisuutta koskeviin väittämiin jäivät vähäisiksi. Joissakin kommenteissa otettiin kantaa yhdenvertaisuuteen liittyviin yksittäisiin muuttujiin, kuten äidinkielen, sosioekonomisen aseman tai sukupuolen vaikutuksiin. Eniten palautetta kirvoitti pääkaupunkiseudun ja alueiden asemaan liittyvä tematiikka.

Työskenneltyäni yli 40 vuotta taiteen alalla ja nyt päättävässä elimessä tiedän kuitenkin, että valtaosan taiderahoituksesta saavat eteläiset taiteilijat. Tämä johtuu siitä, että etelässä on taiteilijasuma, muualla Suomessa taiteilijoita on vähemmän ja heidän hakemuksiaanakin tulee suhteellisesti vähän.

Kuvio 15: Vertaisarvioijien näkemykset yhdenvertaisuuteen liittyviin väittämiin.

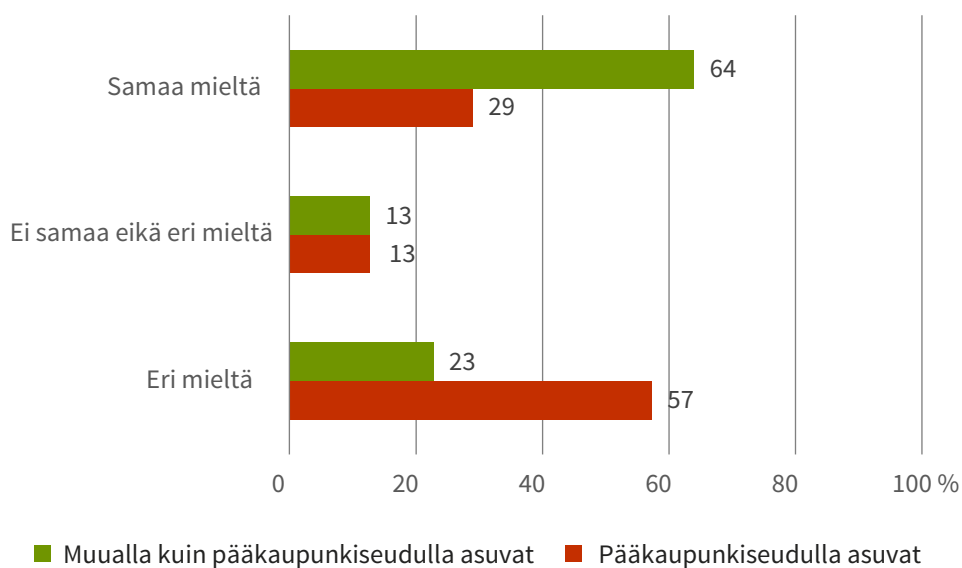
Pääkaupunkiseudulla asuminen on taiteilijalla luonteva valinta, koska siellä ovat useimmat toimijat. Vastustan aluepolitiikkaa itseisarvona. Jos jollakin alueella on perinteitä, osaamista ja ideoita omasta takaa sinne syntyvää korkealaatuista taidetta pitää tietenkin tukea (...) mutta se ei todellakaan saa olla aluepolitiikkaa.

Vad gäller fråga 2, att de som inte bor i huvudstadsregionen skulle vara i en sämre ställning är det skäl att minnas att levnadskostnaderna, bl.a. boendekostnaderna, är betydligt högre i huvudstadsregionen än annanstans.

Maakuntien taiteilijat kuvittelevat olevansa huonommassa asemassa kuin pääkaupunkiseudulla, se ei ole totta. Pääkaupunkiseudulla suurin osa taiteilijoista ja alueella eläminen kallista.

Taiteilijat, jotka eivät pidä näyttelyitä Helsingissä, ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa niihin taiteilijoihin, jotka pitävät näyttelyitä Helsingissä. Yleisö on kuitenkin yhtä arvokas kaikkialla.

Vertaisarvioijien näkemykset asuinpaikan vaikutuksesta vaihtelevat voimakkaasti riippuen siitä, missä he itse asuvat. Tämä käy ilmi väittämästä, jonka mukaan muualla kuin pääkaupunkiseudulla asuvat taiteilijat ovat rahoituksen suhteen pääkaupunkiseudulla asuvia heikommassa asemassa. Tässä väittämässä vastaukset jakautuvat lähes symmetrisesti pääkaupunkiseudulla ja muualla kuin pääkaupunkiseudulla asuvien vastaajien välillä. Kuten arvata saattaa, ovat muualla kuin pääkaupunkiseudulla asuvat useammin samaa mieltä väittämästä, jonka mukaan heidän asemansa suhteessa rahoitukseen on heikompi pääkaupunkiseudulla asuviin verrattuna. (Kuvio 16.)

Kuvio 16: Vastausjakauma väittämään ”muualla kuin pääkaupunkiseudulla asuvat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa pääkaupunkiseudulla asuviin taiteilijoihin” vastaajan asuinpaikan mukaan.

Vertaisarvioijat ovat suhteellisen yksimielisiä siitä, että uransa alussa olevat taiteilijat ovat rahoituksen suhteen etabloituneita toimijoita heikommassa asemassa. Kuitenkin myös ikääntymisen nähtiin useissa vastauksissa vaikuttavan negatiivisesti taiteilijan asemaan rahoituspäätöksiä tehtäessä. Tätä uransa keskivaiheilla olevien taiteilijoiden etulyöntiasemaa puettiin sanoiksi myös muutamassa kommentissa:

Sekä aloittelevat että senioritaiteilijat saattavat jossain määrin olla heikommassa asemassa kuin jo uraa tehneet mid-career -taiteilijat. Tämäkin on toisaalta ymmärrettävää ja panoksia usein laitetaan varman päälle sinne, missä on tuotoksia odotettavissa.

Nuoria ajatellaan paljon apurahoja jaettaessa, nuorten vaikeus ylipäätään aloittamisessa. Vanhemmilla vaikeuksia iän myötä, uudet menevät ohi, vanhan uutuusarvo mennyt. Parhaiten pärjäävät keskivaiheilla.

Suuri osa vertaisarvioijista katsoi myös sosioekonomisen aseman, ikääntymisen ja muun kuin suomea tai ruotsia äidinkielenä puhumisen olevan keskeisiä taiteilijoiden yhdenvertaisuuteen liittyviä tekijöitä.

Osa vertaisarvioijista halusi voimakkaasti kiistää epätasa-arvoisuuden taiteen kentällä:

En jaottele taiteilijoita iän, sukupuolen, asuinpaikan, etnisyyden, uskonnon tai vammaisuuden perusteella vertaisarvioinnissa.

Eriarvoisuutta ja marginaalialueiden syrjäytymistä on koitettu välttää niin tehokkaasti että nykyään on helpompi pärjätä apurahanjaossa kuulumalla vähemmistöön.

Sosioekonominen asema ei erityisemmin heijastu apurahojen jakoon. Varakas perhetausta ei automaattisesti takaa riittäviä panostuksia taiteen tekemiseen tai opiskeluun.

Kielellä ei merkitystä, ei-suomenkielisen tuki saattaa olla vaikeaa osata hakea.

Naistaiteilijoiden asema näyttää tällä hetkellä hiukan vahvemmalta kuin miestaiteilijoiden, mutta tasa-arvo on aika hyvin hallussa kuitenkin.

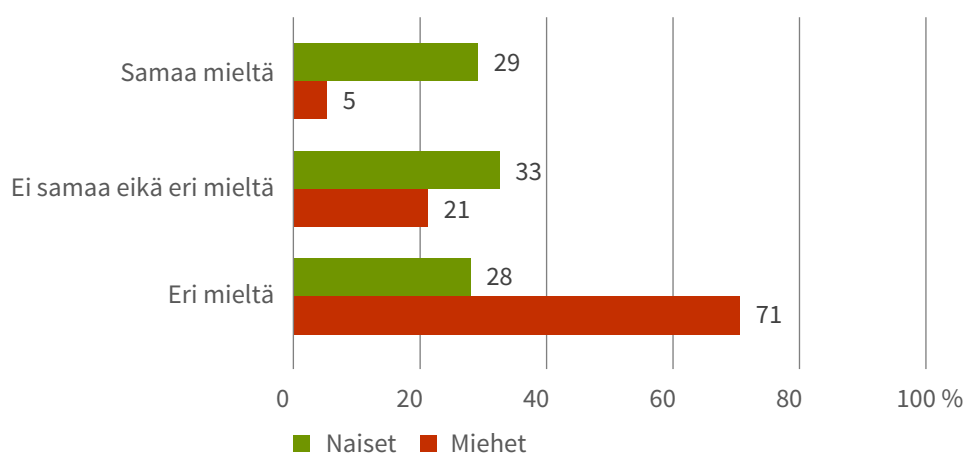
Naistaiteilijoilla on suhteellisen harvalukuisuutensa takia etulyöntiasema, siinä suhteessa, että hyvät naistaiteilijat (joita on määrällisesti vähemmän) saavat useammin apurahoja kuin hyvät miestaiteilijat (joita on määrällisesti enemmän). Ja onhan valtiolla sukupuolikiintiöt.

Ja vielä tämä vammaisuus-kysymys. Kuka sen nyt määrittelee? Tarvitaanko sitä johonkin? Ei meillä ainakaan näyttämöjaoksessa ole papereissa merkintää tai kriteereissä vammaisuutta.

Olen itse 100 % liikuntavammainen, mutta en ole ikinä ajatellut sen vaikuttavan määrittelyyni taiteilijana, tuottajana tai päättäjänä. Toki vammaistaiteilijoille tulee suunnata erityisrahoitusta monesta eri lähteestä.

Epätasa-arvoisuuden kieltäminen tai sen tunnistamisen vaikeus on noussut esille myös aikaisemmissa tutkimuksissa³³. Selitykseksi on vaikeaa niellä väitteitä, joiden mukaan taiteen toimintakenttä yksinkertaisesti olisi niin tasa-arvoinen, ettei siellä ilmenisi yhdenvertaisuuteen liittyviä ongelmia. Esimerkiksi sukupuolella on tutkimuksissa havaittu olevan selvä vaikutus taiteilijoiden toimeentuloon erityisesti vapaiden taiteilijoiden keskuudessa³⁴. Erityisesti yhdenvertaisuuteen liittyvien kysymysten ja väittämien osalta on tärkeää muistaa, että tutkijat käyttävät paljon valtaa määritellessään ennalta käsin ne tekijät, joiden he itse olettavat olevan todennäköisiä syrjinnän syitä. Samalla pelkkä kysymyksenasettelu saattaa voimistaa käsitystä siitä, että esitetyt tekijät ylipäätään olisivat perusteita henkilöön kohdistuvalle syrjinnälle. Tämä ennalta asetettujen väittämien väistämätön ennakoasenteellisuus saattoi olla yksi syy yhdenvertaisuusteeman osakseen saamaan kritiikkiin.

Sukupuolen vaikutus taiteen rahoituspäätöksiin on asia, joka haluttiin sekä väittämiin esitettyissä kommentteissa että strukturoidussa kysymysoiossa jossain määrin kiistää. Vain viidesosa vastaajista oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, naistaiteilijat ovat rahoituksen suhteen miestaiteilijoita heikommassa asemassa. Samoin kuin alueiden ja pääkaupunkiseudun tapauksessa, myös sukupuolen osalta näkemykset sukupuolen vaikutuksista rahoitukseen korreloivat vastaajan oman sukupuolen kanssa. Miehet olivat selvästi naisia useammin eri mieltä väittämästä, jonka mukaan naistaiteilijat ovat miestaiteilijoihin nähden heikommassa asemassa rahoituksen suhteen. Naiset vastaavasti olivat tästä väittämästä selvästi miehiä useammin samaa mieltä. Toisaalta on myös huomionarvoista, että naisvastaajien näkemykset jakautuvat melko tasaisesti eri vastausvaihtoehtojen välille. (Kuvio 17.)

Kuvio 17: Vastausjakauma väittämään ”naistaiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa miestaiteilijoihin” vastaajan sukupuolen mukaan.

33 Ks. esim. Herranen, Houni & Karttunen 2013, 126.

34 Roiha, Rautiainen & Rensujeff 2015.

VERTAISARVIOIJAT ARVOSTAVAT ITSENÄISTÄ AJATTELUA JA UUSIA AVAUKSIA

Arvot ovat opittuja, kulttuurisesti hyväksytyjä elämää ohjaavia päämääriä. Arvokeskustelu on noussut viime vuosina yhteiskuntapoliittisen keskustelun ytimeen. Barometrin viimeisessä osiossa pohditaan, eroavatko Taiteen edistämiskeskuksen ja säätiöiden vertaisarvioijien arvomaailmat suomalaisten keskimääräisestä arvomaailmasta. Barometrikyselyyn sisällytettiin Shalom Schwartzin arvoteoriaan nojautuva standardoitu arvotesti. Se otettiin mukaan täysin samassa muodossa kuin se on sisällytetty yli 30 Euroopan maassa säännöllisesti toistettuun yleiseurooppalaiseen European Social Survey -kyselyyn (ESS), joka mittaa eurooppalaisten asenteita, uskomuksia ja käyttäytymistä yhteiskunnassa. Viimeisin suomalaisten arvoja kartoittanut ESS-kysely toteutettiin vuonna 2014. Taiteilijoiden arvomaailmasta kerättyä tietoa on mahdollista verrata kaikkien suomalaisten arvomaailmasta kerättyyn tietoon.³⁵

Schwartzin arvoteoria on eräs laajimmin sovellettuja sosiaalipsykologisia arvoteorioita. Se kattaa kymmenen universaalia perusarvoa, jotka ovat valta, suoriutuminen, hedonismi, virikkeisyys, itseohjautuvuus, universalismi, hyväntahtoisuus, perinteet, yhdenmukaisuus sekä turvallisuus. Näitä perusarvoja on kuvailtu tarkemmin taulukossa 1. Näistä viisi ensimmäistä edustavat yksilökeskeisiä arvoja, kun taas hyväntahtoisuus, perinteet ja yhdenmukaisuus ovat kollektiivisia arvoja. Universalismi ja turvallisuus sijoittuvat yksilökohtaisuuden ja kollektiivisuuden välimaastoon.³⁶

Taulukko 1: Schwartzin arvoteorian kymmenen perusarvoa.

Arvo	Kuvaus
Valta	Yhteiskunnallinen valta, varakkuus, arvovalta, julkisen kuvan säilyttäminen
Suoriutuminen	Kunnianhimo, vaikutusvalta, kyvykkyys, menestys, lahjakkuus
Hedonismi	Mielihyvä, elämästä nauttiminen
Virikkeisyys	Jännittävä elämä, monipuolinen elämä, uskalaisuus
Itseohjautuvuus	Luovuus, vapaus, omien tavoitteiden valitseminen, uteliaisuus, riippumattomuus, älykkyys, itsekunnioitus
Universalismi	Tasa-arvo, sisäinen tasapaino, maailmanrauha, yhteys luontoon, viisaus, luonnon ja taiteen kauneus, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, laajakatseisuus, ympäristön suojeleminen, suvaitsevaisuus
Hyväntahtoisuus	Kypsä rakkaus, tosiystävyyttä, uskollisuus, rehellisyys, avuliaisuus, vastuullisuus, luotettavuus, anteeksianto
Perinteet	Perinteiden kunnioitus, maltillisuus, nöyryys, oman elämänosan hyväksyminen, kohtuullisuus
Yhdenmukaisuus	Tottelevaisuus, itsekuri, kohteliaisuus, vanhempien ja vanhojen ihmisten kunnioittaminen
Turvallisuus	Yhteiskunnallinen järjestys, kansallinen turvallisuus, perheen turvallisuus, palvelusten vastavuoroisuus, puhtaus, terveys, yhteenkuuluvaisuuden tunne

35 European Social Survey -kyselyyn ja sen aineistoon voi tutustua verkossa osoitteessa www.europeansocialsurvey.org.

36 Arvotestistä ja perusarvojen määrittämisestä ks. Helkama 2015.

Perusarvojen välillä vallitsee jännitteitä. Itseohjautuvuus ja virikkeellisyys ovat ristiriidassa turvallisuuden, perinteiden sekä yhdenmukaisuuden kanssa. Mikäli suosii itsenäisiä tekoja ja ajatuksia sekä muuttuvuutta, ajautuu väistämättä ristiriitaan perinteiden ja muuttumattomuuden vaatimisen kanssa. Toinen keskeinen konflikti rakentuu universalismin ja hyväntahtoisuuden sekä suoriutumisen ja vallan välille. Onko pääasiallisena huolena toisten hyvinvointi vai oma suoriutuminen? Kolmas konflikti nousee hedonismin ja yhdenmukaisuuden sekä perinteiden välille. Jos ihminen noudattaa vahvasti omia impulssejaan ja mielihalujaan, hänen on vaikea keskittyä vaalimaan perinteitä.³⁷

Schwartzin määritelmän mukaan arvot ovat yksilöillä henkilökohtaisessa tärkeysjärjestyksessä, josta ne ohjaavat hänen valintojaan. Siksi Schwartzin arvoteoriaan nojautuvissa tutkimuksissa keskitytään erityisesti vertailemaan, millaisia eroja eri ryhmien välillä on arvojen tärkeysjärjestyksessä.

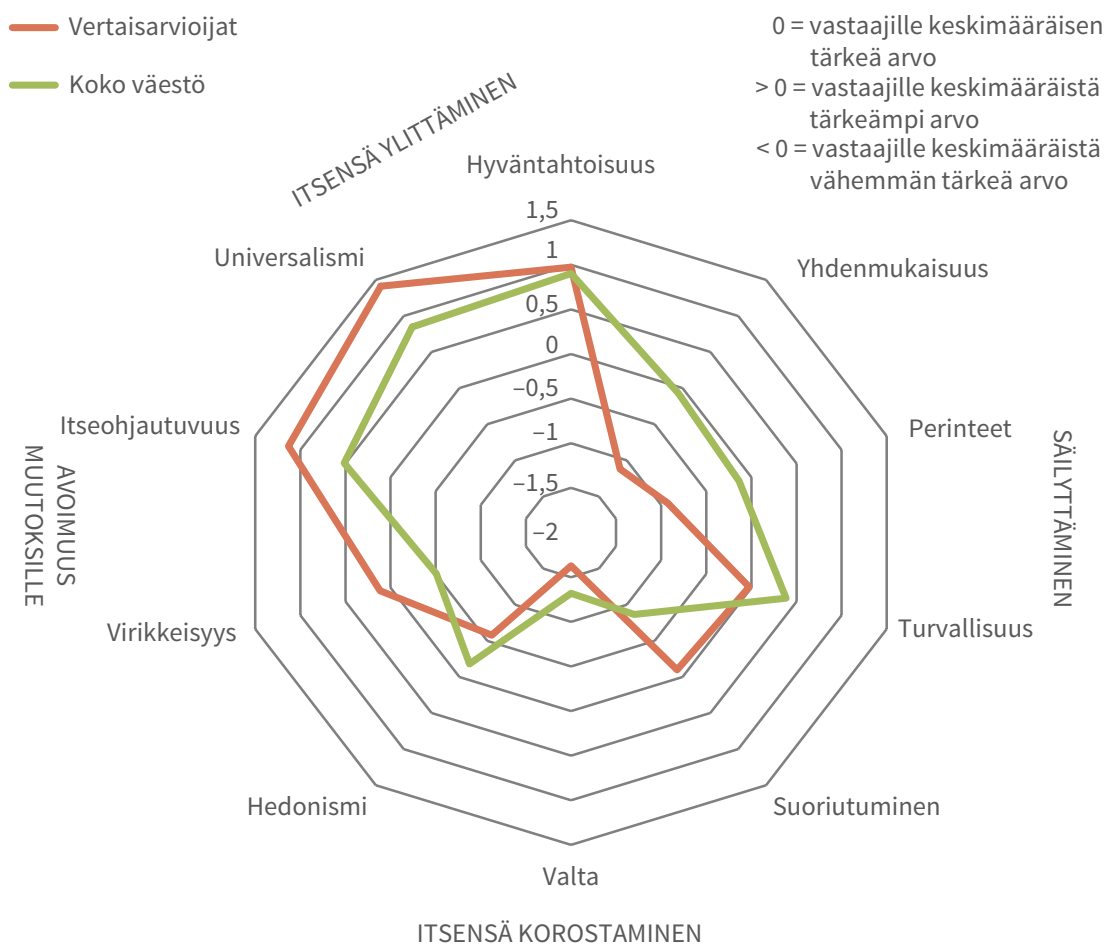
Vuoden 2014 European Social Surveyn mukaan suomalaisten tärkeimmät arvot ovat hyväntahtoisuus (tärkein arvo), universalismi (toiseksi tärkein) ja itseohjautuvuus (kolmanneksi tärkein). Barometrikyselyn perusteella nämä kolme ovat myös vertaisarvioijille tärkeimmät arvot. Heillä näiden arvojen keskinäinen järjestys on kuitenkin toinen. Vertaisarvioijille universalismi on kaikkein tärkein arvo, itseohjautuvuus toiseksi tärkein arvo ja hyväntahtoisuus vasta kolmanneksi tärkein arvo. Tämä ei ole sinänsä yllättävää, sillä Schwartzin arvoteoriassa katsotaan universalismin kuvastavan suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon arvostamisen ohella myös esimerkiksi taiteen arvostamista. Tästä näkökulmasta on oikeastaan itsestään selvää, että taidemaailman ytimessä olevat toimijat arvostavat taidetta.

Koko väestön ja vertaisarvioijien arvomaailmat eroavat toisistaan eniten yhdenmukaisuuden ja suoriutumisen kohdalla. Kun koko väestölle yhdenmukaisuus, eli tottelevaisuus, itsekuri ja kohteliaisuus, on keskimääräisen tärkeä arvo, vertaisarvioijat eivät pidä sitä missään määrin merkittävänä. Vastaavasti muun muassa kunnianhimo, kyvykkyyteen ja lahjakkuuteen viittaavaa suoriutumista ei koko väestön tasolla pidetä millään tavalla merkittävänä arvona, mutta vertaisarvioijien keskuudessa se on keskimääräisen tärkeä arvo.

Vertaisarvioijien ja koko väestön arvomaailmojen eroja ja yhtäläisyyksiä on kuvattu kuviossa 18. Kuviossa luku nolla kuvaa vastaajille keskimääräisen tärkeää arvoa. Mitä enemmän luku on negatiivinen, sitä vähemmän tärkeä kyseinen arvo vastaajille on. Vastaavasti mitä enemmän luku on positiivinen, sitä tärkeämpi kyseinen arvo on vastaajille. Kuvion ulkoreunoille on kirjattu Schwartzin arvoteorian neljä perusulottuvuutta: itsensä ylittäminen, itsensä korostaminen, muutosvalmius ja säilyttäminen. Kuviossa käy ilmi, että vertaisarvioijille itsensä ylittämiseen ja muutosvalmiuteen liittyvät arvot ovat tärkeämpiä kuin suomalaisille keskimäärin. Vastaavasti säilyttämiseen liittyvät arvot ovat vertaisarvioijille vähemmän tärkeitä kuin muille suomalaisille.

Kärjistään Schwartzin arvoteoriaan nojautuen Taiteen edistämiskeskuksen ja säätiöiden vertaisarvioijia voi luonnehtia ryhmänä itseohjautuviksi universalisteiksi. He haluavat valita päämääränsä itse, tekemättä kuitenkaan valintojaan itsekkäin perustein. He arvostavat itsenäistä ajattelua ja uusia avauksia sekä ovat valmiita ottamaan riskejä. Suhteessa koko väestöön he ovat muita enemmän kunnianhimolle, kyvyille ja lahjoille painoarvoa antavia ja keskimääräistä arvoliberaalimpia ihmisiä, jotka suhtautuvat suvaitsevaisesti muiden ihmisten yksilöllisyyteen ja ovat kulttuurisesti muita avarakatseisempia.

Barometriin vastanneet vertaisarvioijat ajattelevat arvoista hyvin samalla tavalla taustastaan riippumatta. Asuinpaikka ei vaikuta vertaisarvioijien arvomaailmaan mitenkään. Samoin Taiteen edistämiskeskuksen ja säätiöiden vertaisarvioijien arvomaailmat ovat lähes identtiset. Hieman eroja arvomaailmoihin tuottavat ikä ja sukupuoli, mutta kummankin tekijän vaikutus on vertaisarvioijien keskuudessa pienempi kuin koko väestön keskuudessa. Keskeisin sukupuoliero on siinä, että naisille yhdenmukaisuus on vielä vähemmän merkityksellinen arvo kuin miehille. Naiset ja alle 55-vuotiaat ovat ylipäänsä hieman vahvemmin arvoliberaaleja kuin miehet ja 55 vuotta täyttäneet. Arvomaailmaltaan vertaisarviointiin osallistuvat ovat siten erittäin homogeeninen joukko.

Kuvio 18: Barometriin vastanneiden vertaisarvioijien arvomaailma verrattuna koko väestön arvomaailmaan.

YHTEENVETO

Vaatimuksena parempaa laatua ja lisää resursseja

Tässä barometrissä on kartoitettu taiteen vertaisarvioijina toimivien arvoja ja asenteita koskien erityisesti taiteen rahoitusta. Kyselyyn vastasi 165 taiteen vertaisarvioijaa Taiteen edistämiskeskuksesta, Koneen Säätiöstä, Suomen Kulttuurirahastosta ja Svenska kulturfondenista.

Kyselyn tuloksista käy ilmi, että taiderahoituksen vertaisarvioijat toivovat taiteelta erityisesti laatua ja uusien näkökulmien avaamista. Vertaisarvioijat pitivät näitä seikkoja tärkeinä myös taiteen rahoituspäätöksiä tehtäessä. Vastaajat kuitenkin korostivat, että myös taiteen laadun määrittely on monisyinen kysymys. Laadun ja taiteellisen tason katsottiin muodostuvan pikemminkin taiteen moninaisuudesta ja erilaisista tekemisen tavoista kuin jostain yleisesti sovellettavasta, yhtenäisestä laatua koskevasta kriteeristöstä.

Vastaajat karsastivat yksinkertaistavien määritelmien antamista taiteelle erityisesti silloin kun ne yhdistettiin taiteen *tehtäviin*. Ennalta asetettuja vastausvaihtoehtoja tärkeämmäksi seikaksi nostettiin taiteen vapaus määrittelyistä ja ylhäältä päin asetetuista tehtävistä. Taiteen instrumentaalisia ominaisuuksia, kuten taidetta luovan talouden tai hyvinvoinnin edistäjänä, ei pidetty sinänsä huonoina tai välteltävinä ominaisuuksina. Pikemminkin niitä pidettiin taiteen mahdollisesti synnyttäminä positiivisina sivuvaikutuksina – ei kuitenkaan päämäärinä itsessään.

Vertaisarvioijat ovat yhtä mieltä siitä, että erityisesti valtion myöntämän työskentelyapurahan taso on nykyisellään riittämätön. Vastaajien mukaan kokovuotisen, verottoman työskentelyapurahan tason tulisi olla 25 000 euroa, jolloin se riittäisi elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen Suomessa. Tämä vastausten pohjalta laskettu mediaanivastaus tarkoittaisi etenkin säätiöiden nykyisen vuosiapurahan tasoon vain suhteellisen vaatimatonta korotusta. Myös kyselyn strukturoidussa osiossa valtion taiteilija-apurahoihin kohdistettiin säätiöitä suurempia korotuspaineita. Vertaisarvioijat katsoivat taiteen rahoituksen ja taiteilijoiden toimeentulon turvaamisen olevan edelleen ensisijaisesti julkisen vallan tehtävä. Tästä huolimatta yksityisten säätiöiden ja rahastojen painoarvo on lisääntynyt huomattavasti.

Barometrin tuloksista ei löydetty suuria vastaajaryhmien välisiä mielipide-eroja. Tulosten perusteella vertaisarvioijien joukkoa voidaankin kuvailla sangen homogeeniseksi. Vertaisarvioijien näkemykset ovat joitain poikkeuksia lukuun ottamatta keskenään samankaltaisia demografisista taustamuuttujista riippumatta. Samaan aikaan vastaajat kuitenkin korostavat yksilöllisiä näkökulmia ennalta asetettujen vastausvaihtoehtojen sijaan. Tämä käy ilmi sekä vertaisarvioijien taide- ja taiteilijapolitiikkaa koskevista näkemyksistä että heidän yleisistä, Schwartzin arvomittarilla mitatuista arvoistaan. Schwartzin testillä mitattuna vertaisarvioijia voidaan luonnehtia itseohjautuviksi universalisteiksi, joille tärkeitä arvoja ovat muun muassa luovuus, vapaus,

tasa-arvo ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Huomionarvoista on se, että näistä arvoista huolimatta taiteen kentän yhdenvertaisuusongelmien tunnistaminen vaikuttaa olevan osalle vertaisarvioijista vaikeaa.

Taidepoliittisen keskustelun yleisiantuntijat – onko heitä?

Lähtiessämme tekemään barometriä rajasimme tarkoituksella tutkimusjoukon taiteen vertaisarvioijiin. Syynä oli se, että oletimme heidän olevan kaikin puolin monipuolisia taidepoliittisen keskustelun asiantuntijoita. Näin toki onkin suhteessa erityisesti vertaisarvioijien ydintehäviin nähden: kyseessä on joukko, joka on hyvin perillä suoran taiteilijatuon erityispiirteistä ja suomalaisen taiteen yleisestä kehityksestä. Tästä huolimatta vertaisarvioijien osaamisen ja näkemyksellisyyden rajat tulivat kyselyssämme vastaan siinä vaiheessa, kun siirryimme heidän ydinosaamisalueeltaan välillistä taiteilijatukea ja taidepolitiikkaa laajemmin käsitteleviin aihepiireihin. Tämä ei ole tarkoitettu normittavaksi kritiikiksi vaan pikemminkin havainnoksi siitä, että oletuksemme vertaisarvioijista taidepolitiikan kaiken kattavina yleisiantuntijoina oli virheellinen. Olennainen kysymys kuuluukin: jos vertaisarvioijat eivät ole kotimaisen taidepolitiikan parhaita käytännön asiantuntijoita, ketkä sitten ovat? Tulisiko vertaisarvioijille tarjota enemmän mahdollisuuksia hankkia taitoja ja valmiuksia tämän roolin saavuttamiseksi?

Kysymys taidepolitiikan asiantuntijuudesta ei ole turhanpäiväinen. Päinvastoin asiantuntijuudella on keskeinen vaikutus taiteen toimintaedellytysten turvaamiseen myös tulevaisuudessa. Asiantuntijuuden rajoittuminen suoraa taiteilijatukea koskeviin seikkoihin on ongelmallista siitä syystä, että suoran taiteilijatuon instrumenttien merkityksen on arveltu tulevaisuudessa vähenevän välillisten tuki-instrumenttien roolin korostuessa. Aihetta koskevissa puheenvuoroissa on nostettu esille vallitsevasta poliittis-ideologisesta tilanteesta johtuva epätodennäköisyys määrärahojen ja sen kautta apurahojen tason kasvattamiseen.³⁸ Suomen Kulttuurirahaston tuoreessa taiderahoitusta ja sen tulevaisuutta koskevassa julkaisussa *Rahan kosketus* esitetään monia kiistanalaisiakin ehdotuksia taiteen rahoituksen tulevaisuudesta. Ainakin yhteen asiaan on kuitenkin näkökulmasta riippumatta helppo yhtyä: ”Sen sijaan, että suunnittelu jätetään kokonaan poliitikoille ja rahoittajille, taiteen tulisi itse tarjota ratkaisuvaihtoehtoja”³⁹. Kyseisessä julkaisussa tämän tavoitteen saavuttamisessa suurimmaksi ongelmaksi nostetaan taiteen kentän sisäiset intressiristiriidat. Tässä barometrissä tehdyn analyysin perusteella ongelmaksi kuitenkin nousee myös kentällä toimivien heikko tietämys monista rahoituksen rakenteisiin liittyvistä uudistuksista sekä kyvyttömyys muodostaa näkemyksiä näiden suhteen.

Vaikeus muodostaa kantaa laajoista asiakokonaisuuksista saattaa liittyä siihen, ettei valtion taidehallinto ole organisoinut pitkään aikaan taiteenalakohtaisiin politiikka-asiakirjoihin täh-

38 Ks. esim. Aaltonen & Karttunen 2015, Suomen Kulttuurirahasto 2015.

39 Suomen Kulttuurirahasto 2015, 39.

täävää työryhmytyöskentelyä puhumattakaan sellaisista prosesseista, joiden lopputuloksena syntyi esimerkiksi valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittinen periaatepäätös vuonna 2003. Tällaiselle toiminnalle on ilmeinen tarve.

Taidepolitiikka tarvitsee osallistavaa ja vuorovaikutteista tutkimusta

Tämä pilottibarometri on ollut ensimmäinen yritys hahmottaa, millaisin keinoin ja metodein taiteen ja kulttuurin kentän arvoja ja asenteita mittaavaa barometritietoa olisi parasta kerätä. On selvää, että tarvetta tällaiselle tiedolle on: suomalaisen taiteen kentällä toimii lopulta vain vähän sellaisia julkiseen keskusteluun osallistuvia toimijoita, jotka keräisivät yhteen erityisesti taiteenalojen rajat ylittäviä näkemyksiä. Tämän barometrin vastaajina olevilla vertaisarvioijilla on runsaasti tietämystä ja asiantuntemusta, jota ei riittävästi hyödynnetä nykyisellään muutoin kuin apurahapäätöksiä sorvattaessa. Siksi pidämme tärkeänä sitä, että jatkossa kehiteltäisiin entistä parempia metodeja tämän hiljaisen asiantuntemuksen kirjaamiseksi ja sen kautta myös hyödyntämiseksi taidepoliittisessa keskustelussa.

Tekemämme analyysin perusteella voidaan kuitenkin tulla siihen lopputulokseen, että nyt pilotoitu kyselymuotoinen tutkimus ei ole sellaisenaan paras mahdollinen tapa toivotun kaltaisen tiedon keräämiselle. Ongelmiksi muodostuivat esimerkiksi käytännön syistä liian yksinkertaistaviksi tyypistetyt väittämät, tutkittavan kohteen monimerkityksisyys sekä tutkimuksen vastaajajoukon syvälinen asiantuntemus, joka entisestään hankaloitti jo muutoinkin yksinkertaistettuihin väittämiin vastaamista. Kyselyssä ei myöskään annettu vastaajille riittäviä selityksiä kaikkien väittämässä esiintyneiden käsitteiden tueksi. Tällöin osaan kysymyksistä vastaaminen hankaloitui tiedonpuutteesta johtuen. Samalla on tosin muistettava, että nämä kyselyyn sisällyneet ongelmat tuottivat myös mielenkiintoisia tuloksia koskien esimerkiksi vertaisarvioijien tietopohjaa tietyistä taiteilijatuennuista. Strukturoidun survey-tyyppisen tiedonkeruun sijaan tai sen ohella suosittelemme kuitenkin, että jatkossa toteutettavissa taiteen ja kulttuurin barometreissa hyödynnettäisiin myös sellaisia aineistonkeruun metodeja, jotka mahdollistavat moniäänisen, keskusteleavan ja yksisuuntaista kyselyä hermeneuttisemmän lähestymistavan aihepiiriin käsittelyyn.

Nyt kirjallisessa muodossa julkaistu barometri on viimeisin osa vuonna 2015 konkreettisesti käynnistynyttä Cuporen ja Taiteen edistämiskeskuksen yhteistyötä. Vuoden aikana olemme paitsi julkaisseet tutkimustietoa taiteen toimintaympäristöstä⁴⁰, myös kiertäneet aktiivisesti erilaisissa taidepoliittisissa seminaareissa ja keskustelutilaisuuksissa sekä järjestäneet yhden sellaisen myös itse. Erilaisissa tilaisuuksissa käydessämme olemme huomanneet, että taiteen

40 Rautiainen & Roiha 2015; Roiha, Rautiainen & Rensujeff 2015.

kentältä löytyy runsaasti halua ja taitoa käydä taidepoliittista keskustelua. Parasta taidepoliittista keskustelua on käyty huolella fasilitoiduissa tilaisuuksissa, joissa eri taiteenaloilta tulevat ihmiset ovat keskustelleet yhdessä tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden kanssa ilman, että jäljempänä mainitut olisivat yksinomaan vetäneet keskustelua. Hyvään taidepoliittiseen keskusteluun tarvitaan siten kohtaamisia, aikaa ja tietoa keskustelujen tueksi ja ajatusten jakamiseksi.

LÄHTEET

- Aaltonen, Terhi & Karttunen, Sari (2015) Suomalainen taiteilijapolitiikka: apurahatuesta perusoikeuksien toteuttamiseen. Teoksessa Heiskanen, Ilkka; Kangas, Anita & Mitchell, Ritva (toim.) *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*. Helsinki: Tietosanoma, 231–309.
- Ahearne, Jeremy (2009) Cultural Policy Implicit and Explicit: A Distinction and Some Uses. *International Journal of Cultural Policy* 15 (2), 141–153.
- Gates, Gary J. (2011) How many people are lesbian, gay, bisexual and transgender? The Williams Institute: University of California.
<http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Gates-How-Many-People-LGBT-Apr-2011.pdf>
- Helkama, Klaus (2015) *Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: SKS.
- Herranen, Kaisa & Houni, Pia & Karttunen, Sari (2013) ”Pitäisi laajentaa työalaansa”. *Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä*. Cuporen julkaisuja 21. Helsinki: Cupore.
- HS 25.11.2015. ”Helsinkiläisten gallerioiden pitäisi ottaa mallia Kööpenhaminasta, sanoo tanskalaisgalleristi”.
<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1448345805864>
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search\[type\]=pika&search\[pika\]=laki%20naisten%20ja%20miesten](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search[type]=pika&search[pika]=laki%20naisten%20ja%20miesten)
- Laki Taiteen edistämiskeskukselta 2012/657.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120657?search\[type\]=pika&search\[pika\]=laki%20taiteen%20edist%C3%A4miskeskukselta](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120657?search[type]=pika&search[pika]=laki%20taiteen%20edist%C3%A4miskeskukselta)
- Myrskylä, Pekka (2009) Koulutus periytyy edelleen. *Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 1/2009*.
http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0#4
- Nuorisobarometri (2014) Myllyniemi, Sami (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*.
https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf
- Oesch, Pekka (1999) *Säätiöiden tuki taiteille 1993 ja 1997*. Tilastotietoa taiteesta nro 23. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

- Oesch, Pekka (2008) *Säätiöiden tuki taiteille 2001 ja 2005*. Tilastotietoa taiteesta nro 38.
Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rantanen, Esa (1990) *Säätiöiden tuki taiteille*. Tilastotietoa taiteesta nro 3.
Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015.
Hallituksen julkaisusarja 10/2015.
http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82
- Rautiainen, Pauli (2008) *Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taide-toimikuntien perustamisesta tähän päivään*. Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön julkaisuja 34. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rensujeff, Kaija (2014) *Taiteilijan asema 2010. Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus*.
Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.
- Roiha, Taija & Rautiainen, Pauli & Rensujeff, Kaija (2015) *Taiteilijan asema ja sukupuoli*.
Cuporen verkkojulkaisuja 31. Helsinki: Cupore.
- Schwartz, Shalom (2012) An Overview of Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture* 2/2012. <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Suomen Kulttuurirahasto (2015) *Rahan kosketus. Miten taidetta Suomessa rahoitetaan?*
Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.
http://skr.fi/sites/default/files/tiedostot/Rahan_kosketus.pdf
- Taidepoliittisen asiantuntijaryhmän hallitusohjelmataavoitteet vuosille 2015–2019.
<http://www.nuorenovoimanliitto.fi/sitenews/view/-/nid/370/ngid/1/>
- Tilastokeskus (2014) *Kulttuuritilasto 2013*. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yklt_klt_201300_2014_10376_net.pdf
- Tuloverolaki 1535/1992.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535?search\[type\]=pika&search\[pika\]=tuloverolaki#L4P82](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535?search[type]=pika&search[pika]=tuloverolaki#L4P82)

LIITE 1: KYSELYKUTSU

Taiteen ja kulttuurin barometri 2015 Taiteen toimintaympäristö ja rahoitus

Hyvä vastaanottaja

Valtion ja säätiöiden suora tuki taiteilijoille ja taiteilijaryhmille on edellytys suomalaisen taide-elämän kehittymiselle. Suoran taiteilijatuen jakaminen perustuu vertaisarviointiin, jossa taiteilijat ja muut taide-elämän asiantuntijat päättävät siitä, ketkä kulloinkin otetaan rahoituksen piiriin. Tavoitteena tässä taiteen toimintaympäristöä ja rahoitusta käsittelevässä kyselyssä on tarkastella ensimmäistä kertaa rinnakkain valtion ja suurimpien säätiöiden vertaisarviointitoimintaa.

Kyselyssä kartoitetaan vertaisarviointiin osallistuvien näkemyksiä taiteen tehtävästä sekä taiderahoituksen rakenteista ja periaatteista. Myös vertaisarviointiin osallistuvien omia, yleisiä arvoja mitataan kyselyn lopussa olevan erillisen kysymyssarjan avulla.

Toivomme, että vastaat kaikkiin kysymyksiin, sillä jokainen vastaus, vastaajan asiantuntemus ja näkökulmat ovat tärkeitä. Vastaaminen vie aikaa arviolta noin 30 minuuttia. Lopussa olevaan vastaustilaan voit kirjoittaa huomioitasi aiheesta sekä palautetta tutkijoille.

Kyselylomake on laadittu siten, ettei yksittäinen vastaaja ole sen perusteella tunnistettavissa. Analyysissä hyödynnetään määrällisiä ja laadullisia menetelmiä. Vastaukset käsitellään nimettöminä ja niiden perusteella laaditaan verkkojulkaisu.

Toivomme vastauksiasi xx.xx. mennessä.

Suuret kiitokset etukäteen,
Pauli Rautiainen, erikoistutkija, Cupore
Tajja Roiha, tutkija, Cupore

LIITE 2: KYSELYRUNKO

TAUSTATIEDOT

Seuraaviin taustatietoja koskeviin kysymyksiin (1–7) tulee vastata, että pääsee kyselyssä eteenpäin.

1. Missä seuraavista organisaatioista toimit tällä hetkellä vertaisarvioijana? *

- Koneen Säätiö
- Suomen Kulttuurirahasto, keskusrahasto
- Suomen Kulttuurirahasto, maakuntarahasto
- Svenska kulturfonden
- Taiteen edistämiskeskuksen alueelliset taidetoimikunnat
- Taiteen edistämiskeskus, valtion taidetoimikunnat, jaostot ja erillislautakunnat, taideneuvosto

2. Sukupuoli *

- mies
- nainen
- muu

3. Ikä *

_____ vuotta

4. Asuinpaikka *

- pääkaupunkiseutu
- muu Uusimaa
- muu Etelä-Suomi
- Länsi-Suomi
- Itä-Suomi
- Pohjois-Suomi
- Ahvenanmaa
- ulkomaat

5. Äidinkieli *

- suomi
- ruotsi
- saame
- muu, mikä? _____

6. Mitkä ovat ne taiteenalat, joiden vertaisarviointiin olet osallistunut? *

- Arkkitehtuuri
- Elokuva-, media-, valo- ja äänitaide
- Esitys-, performanssi- ja sirkustaide
- Kirjallisuus
- Kuva-, tila-aika-, valokuva- ja ympäristötaide
- Muotoilu ja taidekäsityö
- Musiikki
- Sarjakuva- ja kuvitustaide
- Tanssi
- Teatteri
- Lastenkulttuuri ja/tai taidekasvatus
- Yleinen kulttuuritoiminta

7. Mikä seuraavista määritelmistä kuvaa sinua parhaiten? *

- Taiteilija
- Tuottaja, kuraattori, kustantaja tai vastaava
- Julkisten taidelaitosten ja -hallinnon viran- tai toimenhaltija (muu kuin taiteilija)
- Taiteen tutkija
- Taideopettaja tai -kasvattaja
- Taidearvostelija
- Muu asiantuntija

TAITEEN TEHTÄVÄT JA OMINAISPIIRTEET

8. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Taiteen on oltava laadukasta ja tasokasta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen on oltava kaikkien saatavissa ja saavutettavissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen on oltava itseisarvoista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen on oltava markkinaehtoista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen tehtävä on edistää kulttuurien välistä vuorovaikutusta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen tehtävä on edistää terveyttä ja hyvinvointia	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen tehtävä on edistää luovaa taloutta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen tehtävä on auttaa näkemään asiat uudella tavalla	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen tehtävä on ottaa kantaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen tehtävä on viihdyttää	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Kommentit edellisistä väittämistä (vapaaehtoinen)

TAITEEN RAHOITUSTA KOSKEVAT PERIAATTEET

10. Kuinka tärkeänä näet seuraavat asiat taiteen rahoituspäätöksiä tehdessäsi? Vastaa sen mukaan kuin olet toiminut, älä esimerkiksi edustamasi organisaation julkilausuttujen periaatteiden pohjalta.

	erittäin tärkeää	jokseenkin tärkeää	neutraali	ei kovin tärkeää	ei lainkaan tärkeää	en osaa sanoa
Taiteen laatu ja tasokkuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen saatavuus ja saavutettavuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen itseisarvoisuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen markkinaehtoisuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen rooli kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistäjänä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen rooli terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen rooli luovan talouden edistäjänä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen rooli uusien näkökulmien avaajana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen kantaottavuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen viihdyttävyyden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahan merkitys tunnustuksena ja kannustimena	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Kommentit edellisistä väittämistä (vapaaehtoinen):

TAIDERAHOITUKSEN RAKENTEET JA PERIAATTEET

12. Mitä mieltä olet seuraavista taiderahoituksen rakenteiden ja periaatteiden nykytilaa ja tulevaisuutta koskevista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Suomessa ei olisi taidetta ilman valtion rahoitusta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suomessa ei olisi taidetta ilman yksityisten säätiöiden rahoitusta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suomessa ei olisi taidetta ilman toimivia taidemarkkinoita	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jos taiteen tukeen on käytettävissä lisää rahaa, se tulee suunnata ennemmin jo nykyisin rahoitusta saavien taiteilijoiden elintason parantamiseen kuin uusien taiteilijoiden työn rahoittamiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilijoiden työn rahoituksen ja riittävän elintason turvaamisen tulee olla julkisen vallan tehtävä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilijoiden työn rahoituksen ja riittävän elintason turvaamisen tulee olla yksityisten rahoittajien, kuten säätiöiden, tehtävä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilijoiden työn rahoituksen ja riittävän elintason tulee olla sidoksissa markkinoilla pärjäämiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valtion ja säätiöiden taiteilijoille suuntaama suora tuki vääristää taidemarkkinoiden toimintaa ja kilpailua	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taidemarkkinoita tulisi kehittää laajentamalla lahjoitusten verovähennysoikeutta yksityishenkilöihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suomessa on käytettävä taide-esineisiin ja palveluihin alennettuja arvonlisäkantoja aina kun se on mahdollista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taidemarkkinoita tulisi kehittää edistämällä prosenttiperiaatteen käyttöä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahoja pitäisi myöntää tarvehankinnan perusteella	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rahoitusta tulisi myöntää myös taiteen hankintaan ja tuottamiseen, ei pelkästään taiteelliseen työhön ja taideteosten valmistamiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Kommentit edellisistä väittämistä (vapaaehtoinen):

TAIDERAHOITUKSEN PÄÄTÖKSENTEKOPROSESSIT

14. Mitä mieltä olet seuraavista apurahojen myöntöprosesseihin ja -periaatteisiin liittyvistä väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Taiteen edistämiskeskus tekee rahoituspäätöksiä läpinäkyvämmiin kuin entinen taiteen keskustoimikunta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yksityiset säätiöt voivat tehdä parempia apurahapäätöksiä kuin Taiteen edistämiskeskus, koska niiden päätöksenteon ei tarvitse olla samalla tavalla läpinäkyvää	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Päätöksenteon avoimuus vaikuttaa siihen, kenelle rahaa myönnetään	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jääviysperusteiden takia alan parhaat asiantuntijat eivät pysty vaikuttamaan rahoituspäätösten tekemiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on vertaisarvioijana valtaa vaikuttaa merkittävästi taiteen yleiseen kehitykseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Kommentit edellisistä väittämistä (vapaaehtoinen):

APURAHAN TASO

16. Mikä kokovuotisen verottoman työskentelyapurahan tason tulisi olla, jotta se riittäisi elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen Suomessa? Nykyinen Taiteen edistämiskeskuksen myöntämä apuraha on suuruudeltaan 20 070,64 euroa vuodessa ja säätiöiden keskimäärin 24 000 euroa vuodessa.

_____ euroa vuodessa

17. Mitä mieltä olet seuraavista taiteilijoiden apurahoja koskevista väittämistä?

täysin samaa mieltä
jokseenkin samaa mieltä
ei samaa eikä eri mieltä
jokseenkin eri mieltä
täysin eri mieltä
en osaa sanoa

Työskentelyapurahan pitää olla sen suuruinen, että se riittää elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen Suomessa

Valtion kohdeapurahojen (muut kuin työskentelyapurahat) on oltava euromäärältään nykyistä suurempia

Säätiöiden kohdeapurahojen (muut kuin työskentelyapurahat) on oltava euromäärältään nykyistä suurempia

Valtion apurahoja on tärkeämpää jakaa euromäärältään suurina pienelle määrälle taiteilijoita, kuin kasvattaa apurahan saajien määrää jakamalla pieniä apurahoja mahdollisemman monelle

Säätiöiden apurahoja on tärkeämpää jakaa euromäärältään suurina pienelle määrälle taiteilijoita, kuin kasvattaa apurahan saajien määrää jakamalla pieniä apurahoja mahdollisemman monelle

18. Kommentit edellisistä väittämistä (vapaaehtoinen):

MUITA TAIDETTA JA TAITEILIJAN ASEMAA KOSKEVIA VÄITTÄMIÄ

19. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää tulisi lisätä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kaikkien taiteilijoiden eläketurva tulisi keskittää Melaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suomalainen taiteen rahoitusjärjestelmä tulisi uudistaa kokonaisuudessaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Paras tapa parantaa taiteilijoiden sosiaaliturvaa on perustulon/kansalaispalkan käyttöönotto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Itsensä työllistäville taiteilijoille tulisi räätälöidä erityisratkaisuja sosiaaliturvaan, kuten esimerkiksi taiteilijapalkka tai työllisyysapurahat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Itsensä työllistäville taiteilijoille tulisi räätälöidä erityisratkaisuja työlainsäädäntöön, kuten esimerkiksi laatimalla taiteilijaosuuskuntia koskevia erityissäännöksiä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahatulosta pitäisi tehdä veronalaista tuloa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilijoita on Suomessa liikaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilijoiden määrää tulee vähentää	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilijoiden määrän kasvu vaikuttaa tekemiini rahoituspäätöksiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen käsite on laajentunut merkittävästi viime aikoina	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteen käsitteen laajeneminen vaikuttaa tekemiini rahoituspäätöksiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐

20. Kommentit edellisistä väittämistä (vapaaehtoinen):

YHDENVERTAISUUS TAITEEN RAHOITUKSEN NÄKÖKULMASTA

21. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Alemmassa sosioekonomisessa asemassa olevat taiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa ylemmässä sosioekonomisessa asemassa oleviin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muulla kuin pääkaupunkiseudulla asuvat taiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa pääkaupunkiseudulla asuviin taiteilijoihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naistaiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa miestaiteilijoihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suomessa työskentelevät muut kuin syntyperäisesti suomalaiset taiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa syntyperäisiin suomalaisiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ruotsinkieliset ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa suomea äidinkielenään puhuviin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muut kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa suomea äidinkielenään puhuviin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uransa alussa olevat taiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa kokeneempiin taiteilijoihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ikääntyneet taiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa nuorempiin taiteilijoihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vammaiset taiteilijat ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa vammattomiin taiteilijoihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsille ja nuorille taidetta tekevät, kuten lasten- ja nuortenkirjailijat sekä lastenmusiikin tekijät, ovat rahoituksen suhteen heikommassa asemassa suhteessa muihin taiteilijoihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐

22. Kommentit edellisistä väittämistä (vapaaehtoinen):

VERTAISARVIOINTIA TEKEVIEN ARVOT JA ASEENTEET

Seuraavat väittämät liittyvät henkilökohtaisiin ominaisuuksiisi. Ne perustuvat Schwartzin arvo-mittariin, jonka avulla on selvitetty koko väestön tasolla suomalaisten arvoja osana säännöllisesti toistettavaa European Social Survey -tutkimusta. <http://www.europeansocialsurvey.org/data/> Huomioi, että kaikkiin kysymyksiin tulee vastata.

23. Kuinka hyvin seuraavat väittämät kuvaavat itseäsi?

Vastaa jokaiseen väittämään.

	erittäin paljon samanlainen kuin minä	melko samanlainen kuin minä	jonkin verran samanlainen kuin minä	vain hieman samanlainen kuin minä	ei juuri lainkaan samanlainen kuin minä	ei lainkaan samanlainen kuin minä
Ideoiden tuottaminen ja luovuus ovat minulle tärkeitä. Haluan tehdä asiat omaperäisesti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta on tärkeää olla rikas. Haluan, että minulla on paljon rahaa ja kalliita tavaroita.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta on tärkeää, että kaikkia maailman ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti. Katson, että kaikilla pitäisi olla samat mahdollisuudet elämässä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta on tärkeää saada näyttää muille taitojani. Haluan, että tekemisiäni ihaillaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minulle on tärkeää elää turvallisessa ympäristössä. Vältän kaikkea, mikä voisi uhata turvallisuuttani.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pidän yllätyksistä ja etsin uusia asioita, joita voisi tehdä. Minusta on tärkeää tehdä erilaisia asioita elämässäni.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni ihmisten pitää tehdä, kuten käsketään. Mielestäni sääntöjä pitää noudattaa aina, vaikka kukaan ei ole näkemässä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta on tärkeää kuunnella ihmisiä, jotka ovat erilaisia kuin minä itse. Vaikka olisin heidän kanssaan eri mieltä, haluan silti ymmärtää heitä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta on tärkeää olla nöyrä ja vaatimaton. En pyri keräämään huomiota osakseni.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta on tärkeää pitää hauskaa. Pidän itseni hemmottelemisesta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

- Minusta on tärkeää päättää itse omista asioistani.
Haluan olla vapaa ja riippumaton toisista.
- Minusta on tärkeää auttaa ympärilläni olevia ihmisiä.
Haluan huolehtia heidän hyvinvoinnistaan.
- Menestyminen on minulle tärkeää. Haluan, että saavutukseni huomataan.
- Minulle on tärkeää, että valtio takaa turvallisuuteni kaikkia uhkia vastaan. Haluan, että valtio on niin vahva, että se voi suojella kansalaisiaan.
- Etsin seikkailuja ja haluan ottaa riskejä. Haluan jännitystä elämään.
- Minusta on tärkeää käyttäytyä moitteettomasti. Haluan välttää tekemästä mitään, mikä toisten mielestä on väärin.
- Minusta on tärkeää nauttia toisten ihmisten kunnioitusta.
Haluan ihmisten tekevän, kuten minä sanon.
- Minusta on tärkeää olla uskollinen ystävilleen.
Haluan omistautua läheisilleni.
- Olen voimakkaasti sitä mieltä, että ihmisten pitäisi välittää luonnosta. Ympäristöstä huolehtiminen on minulle tärkeää.
- Perinteet ovat minulle tärkeitä. Pyrin noudattamaan uskonnollisia sekä sukuni tapoja.
- Etsin mahdollisuuksia pitää hauskaa. Minulle ovat tärkeitä asiat, jotka tuottavat nautintoa.

24. Kommentit edellisiin väittämiin (vapaaehtoinen):

25. Teemaan ja kyselyyn liittyvä palautteesi:

cupore

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland